

3de GRAAD B.S.O.

1ste Procesdoel : Vrij en zelfstandig leren denken en handelen

2de Procesdoel : Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

3de Procesdoel : Humaniseren van het samenleven met anderen

4de Procesdoel : Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

5de Procesdoel : Oefening in zingeving

PROCESDOEL 1: Vrij en zelfstandig leren denken en handelen

Bijzonder procesdoel 1: Groei naar volwassenheid

1 ste leerjaar 3 de graad	2 de leerjaar 3 de graad	3 de leerjaar 3 de graad
<p>1.1. Wie ben ik ?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing: De leerlingen ontdekken wie ze zelf zijn</p> <ul style="list-style-type: none">◦ Ik ontleed mezelf: wat ik leer over mezelf<ul style="list-style-type: none">* Zelfwaardering: mijn sterke kanten<ul style="list-style-type: none">- ik ben OK* Zelfkritiek: mijn zwakke kanten<ul style="list-style-type: none">- ik maak fouten◦ Gevoelens<ul style="list-style-type: none">* Positieve gevoelens<ul style="list-style-type: none">- eerlijkheid- moed* Negatieve gevoelens<ul style="list-style-type: none">- jaloezie- afgunst- wraak* Waaraan ik behoefte heb<ul style="list-style-type: none">- genegenheid◦ Zich spiegelen aan anderen<ul style="list-style-type: none">* Opkijken naar anderen<ul style="list-style-type: none">- extreme daden* Modeverschijnselen<ul style="list-style-type: none">- merkkleding	<p>1.1. Wie ben ik ?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing: De leerlingen ontdekken wie ze zelf zijn</p> <ul style="list-style-type: none">◦ Ik ontleed mezelf: wat ik leer over mezelf<ul style="list-style-type: none">* Zelfwaardering: mijn sterke kanten<ul style="list-style-type: none">- ik vertrouw op mezelf* Zelfkritiek: mijn zwakke kanten<ul style="list-style-type: none">- ik ontdek mijn fouten◦ Gevoelens<ul style="list-style-type: none">* Positieve gevoelens<ul style="list-style-type: none">- openheid- liefde* Negatieve gevoelens<ul style="list-style-type: none">- haat* Waaraan ik behoefte heb<ul style="list-style-type: none">- steun◦ Zich spiegelen aan anderen<ul style="list-style-type: none">* Opkijken naar anderen<ul style="list-style-type: none">- 'onverantwoorde risico's'* Modeverschijnselen<ul style="list-style-type: none">- tatoeages	<p>1.1. Wie ben ik ?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing: De leerlingen ontdekken wie ze zelf zijn</p> <ul style="list-style-type: none">◦ Gevoelens<ul style="list-style-type: none">* Waaraan ik behoefte heb<ul style="list-style-type: none">- erkenning- waarding◦ Zich spiegelen aan anderen<ul style="list-style-type: none">* Modeverschijnselen<ul style="list-style-type: none">- piercings

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Aangeboren of aangeleerd ? * Wat ligt vast en wat kan ik veranderen ? <ul style="list-style-type: none"> - het genie, het wonderkind, hoogbegaafde kinderen ◦ Blinde vlekken * Wat is bewust en wat is onbewust ? <ul style="list-style-type: none"> - illusies en illusionisme <p>Kritische zelfbeschouwing:De leerlingen ontdekken hun eigen lichaam</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Gezondheid * Onverantwoorde risico's <ul style="list-style-type: none"> - gewenning en verslaving - roesmiddelen, genotmiddelen, drugs ◦ Seksualiteit * Hoe ver ga ik ? <ul style="list-style-type: none"> - aanvaardbaar en onaanvaardbaar gedrag 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Blinde vlekken * Wat is bewust en wat is onbewust ? <ul style="list-style-type: none"> - gezichtsbedrog - hypnose <p>Kritische zelfbeschouwing: De leerlingen ontdekken hun eigen lichaam</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Gezondheid * Onverantwoorde risico's <ul style="list-style-type: none"> - gewenning en verslaving - uitgaan ◦ Seksualiteit * Hoe ver ga ik ? <ul style="list-style-type: none"> - lichamenlijk genot: geven en nemen 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Blinde vlekken * Wat is bewust en wat is onbewust ? <ul style="list-style-type: none"> - problemen rond de waarneming <p>Kritische zelfbeschouwing: De leerlingen ontdekken hun eigen lichaam</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Seksualiteit * Hoe ver ga ik ? <ul style="list-style-type: none"> - 'normaal' en 'abnormaal'
<p>1.2 Wat wil ik?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing:De leerlingen ontdekken wat ze zelf willen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met seksualiteit en affectiviteit * Groeipijnen <ul style="list-style-type: none"> - zoeken naar grotere afhankelijkheid tegenover de ouders 	<p>1.2 Wat wil ik?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing:De leerlingen ontdekken wat ze zelf willen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met seksualiteit en affectiviteit * Samenlevingsvormen <ul style="list-style-type: none"> - wettelijk kader: keuzen maken aangaande adoptie, samenlevingscontracten huwelijk, LAT-relatie, homofiele koppels 	<p>1.2 Wat wil ik?</p> <p>Kritische zelfbeschouwing:De leerlingen ontdekken wat ze zelf willen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met seksualiteit en affectiviteit * Erotiek en verleiding <ul style="list-style-type: none"> - evenwicht zoeken in een relatie

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met gezondheid <ul style="list-style-type: none"> * Risicogedrag: gewoonte, gewenning, verslaving <ul style="list-style-type: none"> - sociaal aanvaarde genotmiddelen ◦ Omgaan met groepsdynamica <ul style="list-style-type: none"> * Communicatieve vaardigheden <ul style="list-style-type: none"> - kritiek geven, kritiek aanvaarden ◦ Omgaan met conflicten <ul style="list-style-type: none"> * Zelfbeheersing <ul style="list-style-type: none"> - zelfrelativering: kracht putten uit zelfkennis ◦ Omgaan met morele volwassenheid <ul style="list-style-type: none"> * Geloven in jezelf <ul style="list-style-type: none"> - leren zelf beslissen 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met gezondheid <ul style="list-style-type: none"> * Risicogedrag: gewoonte, gewenning, verslaving <ul style="list-style-type: none"> - sociaal niet aanvaarde genotmiddelen ◦ Omgaan met groepsdynamica <ul style="list-style-type: none"> * Communicatieve vaardigheden <ul style="list-style-type: none"> - leren beheersen van een conflict ◦ Omgaan met conflicten <ul style="list-style-type: none"> * Zelfbeheersing <ul style="list-style-type: none"> - zelfvertrouwen: mijn positie in een 'peergroup' ◦ Omgaan met morele volwassenheid <ul style="list-style-type: none"> * Geloven in jezelf <ul style="list-style-type: none"> - leren zoeken naar alternatieve oplossingen 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met conflicten <ul style="list-style-type: none"> * Zelfbeheersing <ul style="list-style-type: none"> - geven en nemen
---	--	---

Bijzonder procesdoel 2: Zelfstandig denken

<p>2.1. Uitdiepen: Empathie</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wat weet ik ? <ul style="list-style-type: none"> * Informatiebronnen <ul style="list-style-type: none"> - de media: woord en beeldtaal - reclame * Invloeden <ul style="list-style-type: none"> - andere individuen: ouders, gezin, vrienden, voorbeeldpersonen - andere culturen: allochtonen en autochtonen 	<p>2.1. Uitdiepen: Empathie</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wat weet ik ? <ul style="list-style-type: none"> * Informatiebronnen <ul style="list-style-type: none"> - de informatiesnelweg - propaganda * Invloeden <ul style="list-style-type: none"> - andere groepen: jongerenculturen 	<p>2.1. Uitdiepen: Empathie</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wat weet ik ? <ul style="list-style-type: none"> * Informatiebronnen <ul style="list-style-type: none"> - sensatie: sensatiepers, reality TV, rioolpers * Invloeden <ul style="list-style-type: none"> - factoren die de waarneming beïnvloeden: <ul style="list-style-type: none"> - gezichtsbedrog, illusie, vooringenomenheid, fanatisme
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Herkennen en oriënteren * Meningen <ul style="list-style-type: none"> - andere meningen - verstand en gevoel <p>2.2. Invulling: Zelfwerkzaamheid: strategieën van Vrij Onderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Leren redeneren * Oefenen in <ul style="list-style-type: none"> - kritische vragen stellen - bijgeloof ontmaskeren ◦ Bronnenonderzoek <ul style="list-style-type: none"> - de geloofwaardigheid van bronnen: sensatie, roddel 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Herkennen en oriënteren * Meningen <ul style="list-style-type: none"> - argumenten, drogredenen, uitvluchten, leugens, roddel <p>2.2. Invulling: Zelfwerkzaamheid: strategieën van Vrij Onderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Leren redeneren * Oefenen in <ul style="list-style-type: none"> - mezelf in vraag durven stellen - een argumentering opbouwen ◦ Bronnenonderzoek <ul style="list-style-type: none"> - vooroordelen: informatie over minderheden, andersdenkenden, sociaal zwakkeren 	<p>2.2. Invulling: Zelfwerkzaamheid: strategieën van Vrij Onderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Leren redeneren * Oefenen in <ul style="list-style-type: none"> - grenzen van de zintuiglijke waarneming ◦ Bronnenonderzoek <ul style="list-style-type: none"> - tegenstrijdigheden: de ene bron is de andere niet
--	--	---

Bijzonder procesdoel 3: Zelfstandig handelen

<p>3.1. Kritische keuzen maken</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn bedoelingen * Wat wil ik bereiken ? <ul style="list-style-type: none"> - toekomstperspectieven ◦ Zelf kiezen * Beïnvloeding door culturele factoren <ul style="list-style-type: none"> - soorten gezinnen * Op grond van verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - verantwoordelijkheid in het verkeer 	<p>3.1. Kritische keuzen maken</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Zelf kiezen * Beïnvloeding door culturele factoren <ul style="list-style-type: none"> - alternatieve samenlevingsvormen * Op grond van verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - verantwoordelijkheid in relaties 	<p>3.1. Kritische keuzen maken</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Zelf kiezen * Beïnvloeding door culturele factoren <ul style="list-style-type: none"> - sociale klassen: mijn ambitie * Op grond van verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - verborgen verleiders, verleiding
---	---	---

<p>3.2. Gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik pas me aan aan de maatschappelijke omstandigheden waarin ik leef <ul style="list-style-type: none"> * De omstandigheden die ik aanvaard <ul style="list-style-type: none"> - de gevoelens die ik belangrijk vind * De omstandigheden waartegen ik me verzet <ul style="list-style-type: none"> - de overtuigingen die ik aanvecht ◦ Ik leer te handelen op grond van <ul style="list-style-type: none"> * Motieven <ul style="list-style-type: none"> - voor wat ik doe en laat - de rechtvaardige oorlog - geweldloos verzet: burgerlijke ongehoorzaamheid * Gevolgen <ul style="list-style-type: none"> - ervaringen met positieve en negatieve afloop ◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> * Inschatten van verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - tegenover mezelf - tegenover zwakkeren, vrienden, relaties, ouders, school ◦ Zelfontplooiing <ul style="list-style-type: none"> * Mogelijkheden <ul style="list-style-type: none"> - incasseringsvermogen * Risico's <ul style="list-style-type: none"> - agressiviteit 	<p>3.2. Gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik pas me aan aan de maatschappelijke omstandigheden waarin ik leef <ul style="list-style-type: none"> * De omstandigheden die ik aanvaard <ul style="list-style-type: none"> - de belangen die ik steun * De omstandigheden waartegen ik me verzet <ul style="list-style-type: none"> - de compromissen die ik eerder gesloten heb ◦ Ik leer te handelen op grond van <ul style="list-style-type: none"> * Motieven <ul style="list-style-type: none"> - de rechtvaardige oorlog - terrorisme en bevrijding * Principes <ul style="list-style-type: none"> - mijn onwrikbare principes ◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> * Eerlijk zijn <ul style="list-style-type: none"> - tegenover mezelf - tegenover anderen ◦ Zelfontplooiing <ul style="list-style-type: none"> * Mogelijkheden <ul style="list-style-type: none"> - assertiviteit * Risico's <ul style="list-style-type: none"> - sociale uitsluiting 	<p>3.2. Gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik leer te handelen op grond van <ul style="list-style-type: none"> * Motieven <ul style="list-style-type: none"> - de rechtvaardige oorlog - geweld plegen voor vrijheid: de vrijheidsstrijd ◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> * Inschatten van verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - tegenover zwakkeren, vrienden, relaties, ouders, school * Eerlijk zijn ◦ Zelfontplooiing <ul style="list-style-type: none"> * Mogelijkheden <ul style="list-style-type: none"> - assertiviteit - incasseringsvermogen * Risico's <ul style="list-style-type: none"> - agressiviteit - sociale uitsluiting
--	---	--

Bijzonder procesdoel 4: Postconventionele instelling

4.1. Authenticiteit: Ik neem een kritisch standpunt in !

- Moreel oordelen
 - * Culturele identiteit
 - vrijheid, gelijkheid, gelijkwaardigheid

- Moreel handelen
 - * Gewetensvol handelen
 - (zelf)opoffering:
 - kamikaze, kinderen die in oorlogen mijnenvelden ontruimen burgerschild, kindsoldaten
 - * Onderzoek van mijn eigen waarden
 - verraad, klikken, aangeven, insinueren, niet-handelen, "we hebben het niet geweten"

4.2. Creativiteit: Ik blijf mezelf: praktijk én zelfreflectie

- Leren moreel oordelen en moreel handelen
 - * Assertiviteit
 - beroepen:
 - mannen in 'vrouwenberoepen'
 - vrouwen in 'mannenberoepen'
 - * Geven en nemen
 - eigenbelang versus groepsbelang
 - egoïsme versus altruïsme

4.1. Authenticiteit: Ik neem een kritisch standpunt in !

- Moreel oordelen
 - * Culturele identiteit
 - ik ben vrijzinnig
 - * Ontdekken van mensenrechten
 - recht op vrijheid van denken, opvattingen en overtuigingen

- Moreel handelen
 - * Gewetensvol handelen
 - mijn geweten is mijn hoogste rechter

4.2. Creativiteit: Ik blijf mezelf: praktijk én zelfreflectie

- Leren moreel oordelen en moreel handelen
 - * Wederkerigheid
 - rollen op basis van sekse
 - * Geven en nemen
 - het sluiten van compromissen

4.1. Authenticiteit: Ik neem een kritisch standpunt in !

- Moreel oordelen
 - * Culturele identiteit
 - * Ontdekken van mensenrechten

- Moreel handelen
 - * Gewetensvol handelen
 - mijn geweten is mijn hoogste rechter: uitdieping

4.2. Creativiteit: Ik blijf mezelf: praktijk én zelfreflectie

- Leren moreel oordelen en moreel handelen
 - * Wederkerigheid
 - rollen op basis van sociale status
 - * Geven en nemen
 - inlevingsvermogen: verplaats je eens in de gedachten van een ander

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met eigen waarden * Zelfconfrontatie <ul style="list-style-type: none"> - durven jezelf in vraag stellen - daden, waarden - nadenken over je fouten die door anderen zijn opgemerkt 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met eigen waarden * Zelfconfrontatie <ul style="list-style-type: none"> - nadenken over je fouten die je zelf hebt vastgesteld - nadenken over je fouten die door anderen zijn opgemerkt 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met eigen waarden * Zelfconfrontatie <ul style="list-style-type: none"> - durven jezelf in vraag stellen - persoonlijkheid, betrokkenheid op anderen - nadenken over je fouten die je zelf hebt vastgesteld - nadenken over fouten die je zelf als dusdanig niet zo beschouwt
---	---	--

PROCESDOEL 2: Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

Bijzonder procesdoel 1: Waarden: exploreren, verkennen en integreren

<p>1.1. Waarden en normen uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik diep waarden en normen uit * Waarden en feiten <ul style="list-style-type: none"> - wat zijn feiten ? - wat zijn waarden ? * Waarden en normen <ul style="list-style-type: none"> - wat vind ik moreel aanvaardbaar en wat niet ? <p>1.2. Omgaan met waarden en normen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik kan waarden uitdiepen in concrete situaties * Ik kan kiezen tussen waarden <ul style="list-style-type: none"> - kiezen van waarden (uit een lijst of 	<p>1.1. Waarden en normen uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik diep waarden en normen uit * Waarden en feiten <ul style="list-style-type: none"> - wat zijn de geldigheidsvoorwaarden voor feiten ? * Waarden en normen <ul style="list-style-type: none"> - wat vind ik mooi en wat niet ? (in mode en kunst) <p>1.2. Omgaan met waarden en normen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik kan waarden uitdiepen in concrete situaties * Analyseren, rangschikken, conflicten ontdekken 	<p>1.1. Waarden en normen uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik diep waarden en normen uit * Waarden en feiten <ul style="list-style-type: none"> - hoe kom ik aan mijn waarden (invloeden) ? * Waarden en normen <ul style="list-style-type: none"> - waarden veranderen met de tijd <p>1.2. Omgaan met waarden en normen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ik kan waarden uitdiepen in concrete situaties * Analyseren, rangschikken, conflicten ontdekken
---	--	--

artikel) en de keuze motiveren	- analyse van waarden uit de lokale politiek	- analyse van waarden uit de nationale politiek * Ik leer verder selectiever kiezen tussen waarden
--------------------------------	--	---

Bijzonder procesdoel 2: Ontdekken van morele problemen

<p>2.1. Morele problemen uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele problemen ontdekken in de onmiddellijke omgeving <ul style="list-style-type: none"> - in het gezin - op school ◦ Waarden en belangen <ul style="list-style-type: none"> - jouw waarden tegenover de waarden die tegengesteld zijn <p>2.2. Omgaan met morele problemen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele problemen analyseren (waarden-normen-macht) * Milieu <ul style="list-style-type: none"> - megasteden - armoede - afval (transport en export) * Wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - vruchtbaarheidsproblematiek * Geneeskunde <ul style="list-style-type: none"> - geboortebeperking - kwakzalvers 	<p>2.1. Morele problemen verdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele problemen ontdekken in de onmiddellijke omgeving <ul style="list-style-type: none"> - in je leefomgeving (de streek) ◦ Waarden en belangen <ul style="list-style-type: none"> - jouw belangen tegenover de belangen die tegengesteld zijn <p>2.2. Omgaan met morele problemen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele problemen analyseren (waarden-normen-macht) * Milieu <ul style="list-style-type: none"> - oorlog als catastrofe voor duurzame ontwikkeling - biologische landbouw * Wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - de voedselketen * Geneeskunde <ul style="list-style-type: none"> - euthanasie en palliatieve zorgen - kunstmatige bevruchting 	<p>2.1. Morele problemen verdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Waarden en macht <ul style="list-style-type: none"> - machtsstructuren in het gezin, op school, in de lokale politiek - welke waarden liggen achter de machtsstructuren <p>2.2. Omgaan met morele problemen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele problemen analyseren (waarden-normen-macht) * Milieu <ul style="list-style-type: none"> - vernieling van ecosystemen * Wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - biotechnologie * Geneeskunde <ul style="list-style-type: none"> - alternatieve geneeskunde
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> * Economie <ul style="list-style-type: none"> - economische vluchtelingen - sociale uitsluiting * Sociaal milieu <ul style="list-style-type: none"> - bijzondere jeugdzorg - sociale klasse en prestige - sleutelkinderen 	<ul style="list-style-type: none"> - thuisverzorging * Economie <ul style="list-style-type: none"> - werkloosheid - arbeidsdruk en vrije tijd * Sociaal milieu <ul style="list-style-type: none"> - begeleid alleen wonen - jongerenorganisaties 	<ul style="list-style-type: none"> * Economie <ul style="list-style-type: none"> - sociale uitsluiting - de nieuwe economie: e-commerce * Sociaal milieu <ul style="list-style-type: none"> - het moderne gezin
<p>Bijzonder procesdoel 3:E thische beleving</p>		
<p>3.1. Uitdiepen van onze morele houding en levensbeschouwing</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele houdingen <ul style="list-style-type: none"> * Humanisme <ul style="list-style-type: none"> - ik ben vrijzinnig * Atheïsme <ul style="list-style-type: none"> - ik ben niet gelovig * Waardeconflicten herkennen <ul style="list-style-type: none"> - gemeenschappelijke waarden - gemeenschappelijke belangen - het generatieconflict ◦ Morele theorieën <ul style="list-style-type: none"> * De mens, de maatschappij, de wereld naar levensbeschouwing <ul style="list-style-type: none"> - Christendom - Islam <p>3.2. Omgaan met ethisch gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn handelen <ul style="list-style-type: none"> * Gevolgen leren inschatten <ul style="list-style-type: none"> - in verschillende conflictsituaties 	<p>3.1. Uitdiepen van onze morele houding en levensbeschouwing</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele houdingen <ul style="list-style-type: none"> * Humanisme <ul style="list-style-type: none"> - de mens is de maat van alle dingen * Waardeconflicten herkennen <ul style="list-style-type: none"> - tegenstrijdige waarden - tegenstrijdige belangen ◦ Morele theorieën <ul style="list-style-type: none"> * De mens, de maatschappij, de wereld naar levensbeschouwing <ul style="list-style-type: none"> - Boeddhisme - Hindoeïsme <p>3.2. Omgaan met ethisch gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn handelen <ul style="list-style-type: none"> * Gevolgen leren inschatten <ul style="list-style-type: none"> - slachtoffers van geweld 	<p>3.1. Uitdiepen van onze morele houding en levensbeschouwing</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Morele houdingen <ul style="list-style-type: none"> * Waardeconflicten herkennen <ul style="list-style-type: none"> - politiek geladen conflicten - oorlog, vrede, koude oorlog en gewapende vrede - de collaboratie <p>3.2. Omgaan met ethisch gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn handelen <ul style="list-style-type: none"> * Gevolgen leren inschatten <ul style="list-style-type: none"> - adoptie en aanpassingsproblematiek

<ul style="list-style-type: none"> - de echtscheiding - slachtoffers van incest - familieruzie, burenruzie * Leren funderen van een moreel standpunt <ul style="list-style-type: none"> - morele principes en morele praktijk ◦ Morele creativiteit <ul style="list-style-type: none"> * Alternatieven formuleren <ul style="list-style-type: none"> - het nut van de leugen: liegen om bestwil, halve waarheid is halve leugen ? - liegen om iemand in bescherming te nemen * Inlevingsvermogen <ul style="list-style-type: none"> - rechtvaardigheid en sancties op school - verkeersagressie - wat jongens willen, wat meisjes willen * Omgaan met conformisme <ul style="list-style-type: none"> - ik verzet me tegen racisme * Omgaan met gevoelens <ul style="list-style-type: none"> - het recht in eigen handen nemen 	<ul style="list-style-type: none"> - rolpatronen: sekserollen - generatieconflicten * Leren funderen van een moreel standpunt <ul style="list-style-type: none"> - compromissen sluiten is anders dan zichzelf compromitteren: <ul style="list-style-type: none"> - de waarde van het onderhandelen ◦ Morele creativiteit <ul style="list-style-type: none"> * Alternatieven formuleren <ul style="list-style-type: none"> - bevelen, gewoontes en grillen * Inlevingsvermogen <ul style="list-style-type: none"> - rechtvaardigheid en gevangenisstraf - burenlawaai en discotheken * Omgaan met conformisme <ul style="list-style-type: none"> - ik ben geen modegek * Omgaan met gevoelens <ul style="list-style-type: none"> - emoties rond zware misdaad - veiligheid en wapens: het recht om wapens te dragen 	<ul style="list-style-type: none"> - vendetta * Leren funderen van een moreel standpunt <ul style="list-style-type: none"> - compromissen sluiten is anders dan zichzelf compromitteren: <ul style="list-style-type: none"> - de waarde van het onderhandelen ◦ Morele creativiteit <ul style="list-style-type: none"> * Alternatieven formuleren <ul style="list-style-type: none"> - de gerechtvaardigde leugen * Omgaan met conformisme <ul style="list-style-type: none"> - ontdekken van mensenrechten: ik heb recht op een eigen mening * Omgaan met gevoelens <ul style="list-style-type: none"> - het onveiligheidsgevoel - overspel en bedrog
--	--	--

PROCESDOEL 3: Humaniseren van het samenleven met anderen

Bijzonder procesdoel 1: Exploreren, verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens

1.1. Uitdiepen van de mogelijkheden van de mens

- De biologische mens
 - * Evolutie
 - topprestaties, records, recordpogingen

- De culturele mens
 - je bent wat je zegt: jargon

- De lerende mens
 - leren uit ervaring
 - invloeden op het leren: "van horen zeggen"

- De arbeidende mens
 - * Arbeidsethiek
 - werken, een plicht of een noodzaak ?
 - werken en prestige

 - * Arbeidssociologie
 - soorten arbeid: handenarbeid, geestesarbeid
 - arbeidskwaliteit: zinvolle arbeid en

1.1. Uitdiepen van de mogelijkheden van de mens

- De biologische mens
 - * Evolutie
 - nieuwe mogelijkheden: robotica, prothesen, kunstorganen

- De culturele mens
 - je bent wat je maakt: creativiteit en computer
 - de cybercultuur

- De lerende mens
 - relatie leren op school en de praktijk
 - mijn interesses: waarvan leer ik ? Van wie leer ik ?

- De arbeidende mens
 - * Arbeidsethiek
 - stempelen, minimumloon, sociale rechten
 - loopbaan en vrije tijd: de keuzen die we (moeten) maken

 - * Arbeidssociologie
 - arbeidsverdeling
 - individueel werk en ploegenstelsels
 - arbeid en vergoeding

1.1. Uitdiepen van de mogelijkheden van de mens

- De culturele mens
 - mondialisering van de eetcultuur
 - erotiek en cyberseks

- De lerende mens
 - zelfexploratie: kennis is macht

- De arbeidende mens
 - * Arbeidsethiek
 - recht op niets doen: luiheid ?

 - * Arbeidssociologie
 - ontsnappen aan de werkloosheidsval:
 - kennen, kunnen en het aanbod van mogelijkheden

<p>afstompende arbeid - arbeidsvariatie</p> <p>1.2. Leren omgaan met onze mogelijkheden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met technologie <ul style="list-style-type: none"> * Nieuwe technologieën <ul style="list-style-type: none"> - nieuwe communicatiemiddelen, nieuwe sociale contacten - gadgets * Technologie en moraal <ul style="list-style-type: none"> - de oorlogsindustrie: <ul style="list-style-type: none"> - biologische oorlogsvoering, chemische wapens, wapenhandel, massavernietigingswapens ◦ Omgaan met arbeid <ul style="list-style-type: none"> * Socialiseren <ul style="list-style-type: none"> - arbeid als socialisatiemiddel: <ul style="list-style-type: none"> - werken voor het jeugdhuis, de jeugdbeweging, belangenloze inzet - zwartwerk * Verantwoordelijkheid tegenover onszelf <ul style="list-style-type: none"> - leren relativeren van prestige: elke arbeid is waardevol * Ontdekken van mensenrechten <ul style="list-style-type: none"> - gevaarlijk werk, onveilig werk, onverantwoorde risico's 	<p>- flexibiliteit</p> <p>1.2. Leren omgaan met onze mogelijkheden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met technologie <ul style="list-style-type: none"> * Nieuwe technologieën <ul style="list-style-type: none"> - computertechnologie - de valstrik van de consumptiemaatschappij: de factuur moet worden betaald * Technologie en moraal <ul style="list-style-type: none"> - de oorlogsindustrie: <ul style="list-style-type: none"> - biologische oorlogsvoering, chemische wapens, wapenhandel, massavernietigingswapens - onze verantwoordelijkheid in het verkeer ◦ Omgaan met arbeid <ul style="list-style-type: none"> * Socialiseren <ul style="list-style-type: none"> - economische vluchtelingen, illegale arbeid * Verantwoordelijkheid tegenover onszelf <ul style="list-style-type: none"> - leren omgaan met arbeidsdruk - noodzaak van vrije tijd, vrijetijdsbesteding, stoom aflaten en afreageren * Ontdekken van mensenrechten <ul style="list-style-type: none"> - recht op vereniging, recht op vergadering, recht op staking, recht op een basisinkomen 	<p>- soorten werk aangaande werkloosheid: de onverbidelijke arbeidsmarkt</p> <p>1.2. Leren omgaan met onze mogelijkheden</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met technologie <ul style="list-style-type: none"> * Nieuwe technologieën <ul style="list-style-type: none"> - openbaar vervoer en privé-vervoer in de toekomst * Technologie en moraal <ul style="list-style-type: none"> - individuen en groepen die niet meekunnen ◦ Omgaan met arbeid <ul style="list-style-type: none"> * Socialiseren <ul style="list-style-type: none"> - zwartwerk - koppelbazen * Verantwoordelijkheid tegenover onszelf * Ontdekken van mensenrechten
--	---	---

Bijzonder procesdoel 2: Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens

2.1. Grenzen uitdiepen

- De mens en zijn natuur
- * De natuur legt haar grenzen op
 - topprestaties en druggebruik
 - terminale patiënten
 - zelfdoding en zelfmoord

- De mens in zijn cultuur
- * Grenzen van zijn cultuur
 - gewoonten, tradities, gebruiken en gevoeligheden
 - de cultuur onder druk: vreemde invloeden, decadentie
 - cultverschijnselen, cultfiguren, cultus

2.2. Leren omgaan met de grenzen

- Omgaan met de grenzen van de natuur
- * Weerbaarheid
 - eerstelijns hulp

- * Relativeren
 - de toekomst lijkt vaak onzeker

2.1. Grenzen uitdiepen

- De mens en zijn natuur
- * De natuur legt haar grenzen op
 - levensverwachting, levensverlenging en nieuwe medicatie
 - vergrijzing van de bevolking
 - sekten en zelfmoord

- De mens in zijn cultuur
- * Grenzen van zijn cultuur
 - invloeden van buitenaf: een bedreiging of een zegen ?
 - rolpatronen, rollen, alter-ego
 - normen en waarden onder druk: culturele vernieuwing
 - seksualiteit: seksuele relaties en affectiviteit

2.2. Leren omgaan met de grenzen

- Omgaan met de grenzen van de natuur
- * Weerbaarheid
 - palliatieve zorgen
 - hoever mogen we gaan om onze grenzen te leren kennen ?

- * Relativeren
 - de nederlaag, de mislukking, de ondergang, de afgang, de eeuwige strijd
 - de toekomst lijkt vaak hopeloos

2.1. Grenzen uitdiepen

- De mens en zijn natuur
- * De natuur legt haar grenzen op
 - eindigheid van het zonnestelsel, oneindigheid van het heelal

- De mens in zijn cultuur
- * Grenzen van zijn cultuur
 - het normale, het conformisme, het abnormale, de excentriekeling
 - aanleren is cultureel bepaald:
 - de rol van de opvoeding: normen en waarden

2.2. Leren omgaan met de grenzen

- Omgaan met de grenzen van de natuur
- * Weerbaarheid
 - zinvol oud worden

- * Relativeren
 - eeuwig leven ?
 - de toekomst lijkt (vaak) hopeloos

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met de grenzen van de cultuur * Empathie <ul style="list-style-type: none"> - het omkeren van mijn zwakheden: ik ben wie ik ben, zo ben ik goed * Het vijandbeeld <ul style="list-style-type: none"> - extreem tegengestelde standpunten * Relativeren <ul style="list-style-type: none"> - relativeren als medicijn voor de toekomst 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met de grenzen van de cultuur * Empathie <ul style="list-style-type: none"> - sociale exploratie: anders zijn en toch gelijk - alternatieve reizen: exploratie van vreemde culturen * Het vijandbeeld <ul style="list-style-type: none"> - conflictbeheersing * Relativeren <ul style="list-style-type: none"> - prestatiedruk en drang naar roem 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met de grenzen van de cultuur * Relativeren <ul style="list-style-type: none"> - tolerantie, hoop, vertrouwen in de toekomst
---	--	--

Bijzonder procesdoel 3: Ontdekken van mensenrechten

<p>3.1. Uitdiepen van fundamentele rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Humanisering van de rechtspraak * Rechtspraak <ul style="list-style-type: none"> - de doodstraf - het recht in eigen handen nemen - gevangnissen - rechten van het slachtoffer * Soorten rechten <ul style="list-style-type: none"> - universaliteit en afdwingbaarheid - burgerlijke rechten - politieke rechten - internationaal recht 	<p>3.1. Uitdiepen van fundamentele rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Humanisering van de rechtspraak * Rechtspraak <ul style="list-style-type: none"> - de geschiedenis van het straffen - V.I. - rechtszekerheid - regels bij politieonderzoek: <ul style="list-style-type: none"> - fouilleren, huiszoeking, voorlopige hechtenis, minderjarigen, ondervraging, lijfstraffen - rechten van de gevangene - toerekeningsvatbaarheid, tijdelijke waanzin, collocatie * Soorten rechten <ul style="list-style-type: none"> - universaliteit en afdwingbaarheid - culturele rechten - emancipatierechten - asielrecht 	<p>3.1. Uitdiepen van fundamentele rechten</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Humanisering van de rechtspraak * Rechtspraak <ul style="list-style-type: none"> - rechten van de verdachte - toerekeningsvatbaarheid, tijdelijke waanzin, collocatie - gelijkheid, gelijkwaardigheid, vrijheid * Soorten rechten <ul style="list-style-type: none"> - economische rechten - strafrecht - internationaal recht - conventie van Genève
--	---	--

- algemeen: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
- bijzonder: het Verdrag inzake de Rechten van het Kind
- rechten van minderheden

3.2. Leren omgaan met mensenrechten

- Engagement
 - * Microniveau
 - jeugdgevangenen
 - asielcentra
 - * Macroniveau
 - vluchtelingenkampen
- Solidariteit
 - organisaties die zich bezighouden met internationale solidariteit: ngo's
 - leren inschatten en zich inleven in situaties van schending(en) van de mensenrechten

3.2. Leren omgaan met mensenrechten

- Engagement
 - * Microniveau
 - slachtofferhulp
 - comité bijzondere jeugdzorg
 - * Macroniveau
 - politieke vluchtelingen
- Solidariteit
 - historische personen die zich inzetten voor de mensenrechten
 - leren inschatten en zich inleven in situaties van schending(en) van de mensenrechten
 - omgaan met emancipatie: zich inleven in de rechten, behoeften en plichten van het andere geslacht

3.2. Leren omgaan met mensenrechten

- Engagement
 - * Microniveau
 - moreel consulenten in gevangenen
 - * Macroniveau
 - economische boycot
 - het probleem van corruptie
 - krijgsgevangenen
- Solidariteit
 - leren omgaan met informatie
 - voorbeelden van gemeenschappelijke acties die de rechten van groepen hebben veranderd

Bijzonder procesdoel 4: Beleven van de democratie

4.1. Uitdiepen van democratische waarden

- Onze verantwoordelijkheid
 - * Het sociale ik
 - solidariteit, liefde, vriendschap, eigenliefde, egoïsme
 - respect, verdiend respect, respect voor de autoriteit
 - toegeven, plooien, buigen, breken, compromissen sluiten, onderhandelen, afspreken, zichzelf verraden
- Maatschappelijke omstandigheden
 - * Politieke systemen
 - wat is democratie ?
 - dictatuur, alleenheersers
 - * Democratische bevraging
 - petitie
 - recht op antwoord
 - * Macht en onmacht: de antipolitiek
 - politici bekommeren zich niet om mijn mening
 - mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de regering doet

4.1. Uitdiepen van democratische waarden

- Onze verantwoordelijkheid
 - * Het sociale ik
 - strijden en vechten
 - beschermen van zwakken en minderheden
 - individualisme en samenhorigheidsgevoel
- Maatschappelijke omstandigheden
 - * Politieke systemen
 - de parlementaire democratie
 - de pers als controle op de democratie
 - * Democratische bevraging
 - stemplicht, stemrecht
 - referendum
 - * Macht en onmacht: de antipolitiek
 - politici bekommeren zich niet om de mening van anderen
 - politiek interesseert me niet:
 - de kloof burger-politiek
 - onwetendheid en onverschilligheid (desinteresse of omgekeerd ?)

4.1. Uitdiepen van democratische waarden

- Onze verantwoordelijkheid
 - * Het sociale ik
 - samen sterk: historische voorbeelden: Ghandi, Nelson Mandela
 - sociale herverdeling: verschillen in inkomen en belastbaarheid
- Maatschappelijke omstandigheden
 - * Politieke systemen
 - de volksdemocratie
 - het politieke middenveld: organisaties tussen burger en macht
 - oligarchie
 - * Macht en onmacht: de antipolitiek: verdere uitdieping
 - politici bekommeren zich niet om mijn mening
 - politici bekommeren zich niet om de mening van anderen
 - politiek interesseert me niet:
 - de kloof burger-politiek
 - onwetendheid en onverschilligheid (desinteresse of omgekeerd ?)
 - mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de regering doet

<p>4.2. Leren en beleven van democratische kwaliteiten en vaardigheden: de erkenning van de ander binnen een democratische cultuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De rol die ik kan spelen * Onze verantwoordelijkheid en engagement <ul style="list-style-type: none"> - de leerlingenraad - integriteit - leren luisteren * Onze democratische waarden <ul style="list-style-type: none"> - tolerantie - gelijkwaardigheid - recht op informatie ◦ De gelijkwaardige dialoog * Democratische besluitvorming <ul style="list-style-type: none"> - inspraak - sociale controle - recht van de sterkste vs de zwakke(re): minderheden, minderheidsfracties 	<p>4.2. Leren en beleven van democratische kwaliteiten en vaardigheden: de erkenning van de ander binnen een democratische cultuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De rol die ik kan spelen * Onze verantwoordelijkheid en engagement <ul style="list-style-type: none"> - kritisch bewustzijn - inzet, opoffering, burgerzin - leren luisteren * Onze democratische waarden <ul style="list-style-type: none"> - vrijheid - openheid en objectiviteit - recht op informatie ◦ De gelijkwaardige dialoog * Democratische besluitvorming <ul style="list-style-type: none"> - de oppositie - drukkingsgroepen - kritiek, opbouwende kritiek, aanval, cynisme, laster en sarcasme 	<p>4.2. Leren en beleven van democratische kwaliteiten en vaardigheden: de erkenning van de ander binnen een democratische cultuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De rol die ik kan spelen * Onze verantwoordelijkheid en engagement <ul style="list-style-type: none"> - woorden en daden * Onze democratische waarden <ul style="list-style-type: none"> - pluralisme ◦ De gelijkwaardige dialoog * Democratische besluitvorming <ul style="list-style-type: none"> - openbaarheid van bestuur - overleg: hoe wordt een CAO afgesloten ?
<p>Bijzonder procesdoel 5: Oefenen in sociale verantwoordelijkheid</p>		
<p>Creatief omgaan met sociale verantwoordelijkheid De mens als cultureel wezen in zijn omgang met anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met conflicten * Omgaan met integriteit <ul style="list-style-type: none"> - conflictbeheersing: <ul style="list-style-type: none"> - analyseren van een conflictsituatie (oorzaken) 	<p>Creatief omgaan met sociale verantwoordelijkheid De mens als cultureel wezen in zijn omgang met anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met conflicten * Omgaan met integriteit <ul style="list-style-type: none"> - conflictbeheersing: <ul style="list-style-type: none"> - analyseren van de belangen in het conflict 	<p>Creatief omgaan met sociale verantwoordelijkheid De mens als cultureel wezen in zijn omgang met anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Omgaan met conflicten * Omgaan met integriteit <ul style="list-style-type: none"> - conflictbeheersing: <ul style="list-style-type: none"> - inschatten van de tegenpartij - principes, wetten, morele regels en

<ul style="list-style-type: none"> - vastleggen van je eigen principes van integriteit - principes, wetten, morele regels en reglementen <ul style="list-style-type: none"> - principes: <ul style="list-style-type: none"> - ik blijf mezelf - ik sta open voor een andere mening - ik kan luisteren - wetten en reglementen <ul style="list-style-type: none"> - het specifiek karakter van reglementen - wet tegenover schoolreglement, bvb; softdruggebruik) - straffen: subjectieve toepassing (wie staat boven de wet ?) - het belang van onze persoonlijke overtuiging - morele regels <ul style="list-style-type: none"> - toegeeflijkheid en koppigheid - eerlijkheid - twee maten en twee gewichten <p>* Omgaan met rechtvaardigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - wederkerigheid <ul style="list-style-type: none"> - taakverdeling in het moderne gezin - het solidariteitsprincipe: ik werk voor mezelf en voor anderen - sociale weerbaarheid <ul style="list-style-type: none"> - ongebondenheid (opkomen tegen 	<ul style="list-style-type: none"> - inschatten van de gemeenschappelijke gevolgen - principes, wetten, morele regels en reglementen <ul style="list-style-type: none"> - principes: <ul style="list-style-type: none"> - ik ben onbevooroordeeld - ik ken de grenzen van mijn toegeeflijkheid - vormen van respect (belediging, sarcasme, cynisme, onverschilligheid) - wetten en reglementen <ul style="list-style-type: none"> - grensbepaling: overtredingen, sancties, straffen - algemeen belang en individueel belang - het belang van onze persoonlijke overtuiging - morele regels <ul style="list-style-type: none"> - manipulatie - durven afstand nemen van het eigen belang (ik als neutraal toeschouwer) - principes van oordelen en veroordelen - schuldgevoel als uiting van betrokkenheid (tegen zondebesef) <p>* Omgaan met rechtvaardigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - wederkerigheid <ul style="list-style-type: none"> - zwartwerk en zwarte economie - sociale ongelijkheid: vormen van verzet - sociale weerbaarheid <ul style="list-style-type: none"> - politieke rechten en plichten 	<ul style="list-style-type: none"> reglementen - wetten en reglementen <ul style="list-style-type: none"> - algemeenheid van de wet (objectief, afdwingbaarheid, algemeen belang) - morele regels <ul style="list-style-type: none"> - evenwicht zoeken: geven en nemen <p>* Omgaan met rechtvaardigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - wederkerigheid - sociale weerbaarheid
---	--	--

<p>groepsdruk)</p> <p>* Omgaan met verantwoordelijkheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - tegenover jezelf <ul style="list-style-type: none"> - eigenbelang - egoïsme - verantwoordelijkheid voor je eigen beslissingen - tegenover anderen <ul style="list-style-type: none"> - steunen van de zwakkeren - opkomen voor anderen - burgerzin <ul style="list-style-type: none"> - opkomen voor ideeën en principes - gezag en macht: politie en politiestaat - publieke opinie: <ul style="list-style-type: none"> - heeft de meerderheid altijd gelijk ? - sociale controle: <ul style="list-style-type: none"> - klikken, verraden, spioneren <p>* mogelijk toepassingsgebied:</p> <ul style="list-style-type: none"> - joyriding - houding tegenover de autoriteiten (politie, gerecht, leger) - vrije tijd en tijdsbesteding: uitgaan en problemen rond uitgaan - bendevoering <p>* Rechten en plichten zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden in een democratie</p>	<p>- kwaliteitscontrole (voedselketen)</p> <p>* Omgaan met verantwoordelijkheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - tegenover jezelf <ul style="list-style-type: none"> - eigenliefde en narcisme (zelfrelativering) - redelijkheid - pragmatisme - recht in eigen handen nemen - tegenover anderen <ul style="list-style-type: none"> - verantwoordelijkheid tegenover het nageslacht - kritisch kiezen: kuddegeest en conformisme - burgerzin <ul style="list-style-type: none"> - engagement: kritisch uitdiepen van sociale en politieke rechten en plichten - gezag en macht: politie en politiestaat - publieke opinie: <ul style="list-style-type: none"> - het recht op communicatie - sociale controle: <ul style="list-style-type: none"> - big brother is watching you - het taboe: incest, pedofilie, monogamie en polygamie <p>* mogelijk toepassingsgebied:</p> <ul style="list-style-type: none"> - harddruggebruik - rijden onder invloed van alcohol - jeugdcriminaliteit <p>* Rechten en plichten zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden in een democratie</p>	<p>* Omgaan met verantwoordelijkheid</p> <ul style="list-style-type: none"> - tegenover jezelf <ul style="list-style-type: none"> - het belang van onafhankelijk zijn (van niemand afhankelijk zijn) - tegenover anderen <ul style="list-style-type: none"> - kritisch kiezen: kuddegeest en conformisme - burgerzin <ul style="list-style-type: none"> - sociale controle: <ul style="list-style-type: none"> - huwelijk als vorm van sociale controle: <ul style="list-style-type: none"> - het gezin als hoeksteen van de samenleving <p>* mogelijk toepassingsgebied: zie uitdieping van de twee andere leerjaren</p> <p>* Rechten en plichten zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden in een democratie</p>
---	--	---

PROCESDOEL 4:Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

Bijzonder procesdoel 1: Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf

1.1.1. Uitdiepen van eigenwaarde

- De waarde van mijn lichaam
 - * Gezondheid en uiterlijk
 - het belang van het uiterlijk in omgaan met mensen
 - het belang van het uiterlijk in een relatie
 - ontwikkelingspsychologie: de grote veranderingen in ons leven
- De waarde van mijn identiteit
 - * Grens autoriteit morele zelfstandigheid
 - jezelf blijven
 - het belang van autonomie:
 - kan ik doen en laten wat ik zelf wil: de mogelijkheden ?
 - * Fundamentele behoeften
 - behoefte aan gevoelens: verbondenheid en liefde
 - behoefte `erbij te willen horen`
 - primaire behoeften en luxe: overbodigheid en noodzakelijkheid

1.1.1. Uitdiepen van eigenwaarde

- De waarde van mijn lichaam
 - * Gezondheid en uiterlijk
 - economische condities:
 - werkdruk, werkloosheid, koopkracht, minimumloon, sociale uitkering
 - stress
- De waarde van mijn identiteit
 - * Grens autoriteit morele zelfstandigheid
 - het nemen van beslissingen waarvan de gevolgen niet inschatbaar zijn
 - macht en gezag: kritisch ontleden
 - het belang van autonomie:
 - kan ik zelf uitmaken wat mag en niet mag ?
 - * Fundamentele behoeften
 - behoefte aan veiligheid
 - behoefte aan respect

1.1.1. Uitdiepen van eigenwaarde

- De waarde van mijn lichaam
 - * Gezondheid en uiterlijk
 - sociaal-maatschappelijke condities:
 - gezondheidszorg, armoede, sociale uitsluiting
- De waarde van mijn identiteit
 - * Grens autoriteit morele zelfstandigheid
 - het belang van autonomie:
 - wil ik zelf uitmaken wat mag en niet mag?
 - * Fundamentele behoeften
 - behoefte aan zelfrealisatie

<p>1.1.2. Uitdiepen van mijn levensplan</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn doelen * Toekomstvisie <ul style="list-style-type: none"> - 'poen scheppen !' Wat telt is geld en macht ? - een leven van genieten: komt eigen plezier eerst ? - ik doe (alleen) wat nuttig is - mijn doelstellingen - hoop en wanhoop, rooskleurigheid en somberheid, vertrouwen en wantrouwen * Mijn waarden <ul style="list-style-type: none"> - mijn kwetsbaarheid: recht op intimiteit ? - vertrouwen en blind vertrouwen - hoe goed ken ik nu mezelf: inventariseren - wat ben ik bereid te delen met anderen? - toekomstgerichte waarden: mezelf, anderen, de natuur, wereldburgerschap <ul style="list-style-type: none"> - zorg - eerbied - solidariteit - liefde <p>1.2.1. Omgaan met eigenwaarde</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De waarde van mijn lichaam * Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen <ul style="list-style-type: none"> - leren relativeren en nuanceren <ul style="list-style-type: none"> - aanvaarden van iemand zoals hij is: andersvaliden 	<p>1.1.2. Uitdiepen van mijn levensplan</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn doelen * Toekomstvisie <ul style="list-style-type: none"> - individualisme, naastenliefde, liefdadigheid, solidariteit, filantropie: <ul style="list-style-type: none"> - zin en onzin - zelfzorgzaamheid - de toekomst is hopeloos: het 'no future' gevoel - mijn idealen * Mijn waarden <ul style="list-style-type: none"> - beginselvastheid: waar sta ik met mijn principes ? - een stand van zaken: <ul style="list-style-type: none"> - minderwaardigheidsgevoel, -complex, zelfvertrouwen - toekomstgerichte waarden: mezelf, anderen, de natuur, wereldburgerschap <ul style="list-style-type: none"> - autonomie - gelijkwaardigheid - trouw aan mijn beginselen - integratie <p>1.2.1. Omgaan met eigenwaarde</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De waarde van mijn lichaam * Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen <ul style="list-style-type: none"> - leren relativeren en nuanceren <ul style="list-style-type: none"> - omgaan met schoonheid, aantrekkelijkheid, sensualiteit: 	<p>1.1.2. Uitdiepen van mijn levensplan</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Mijn doelen * Toekomstvisie <ul style="list-style-type: none"> - de toekomst is hopeloos: het 'no future' gevoel - het leven heeft zin * Mijn waarden <ul style="list-style-type: none"> - toekomstgerichte waarden: mezelf, anderen, de natuur, wereldburgerschap <ul style="list-style-type: none"> - sociale verantwoordelijkheid - duurzaamheid - levenslang leren <p>1.2.1. Omgaan met eigenwaarde</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De waarde van mijn lichaam * Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> - omgaan met stress en emoties - planning: rusten en slapen - zelftoetsing: limieten leren inschatten - leren verantwoordelijkheid opnemen - een oefenschema opstellen - leren omgaan met geld <p>◦ De waarde van mijn identiteit</p> <p>* Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - emotionele intelligentie: <ul style="list-style-type: none"> - controle over negatieve emoties - tonen van vriendschap, liefde, waardering, respect, genegenheid - lef hebben, durven, moed en zelfopoffering, roekeloosheid, risicogedrag - zelfvertrouwen: uitkomen voor je gevoelens - leren zichzelf blijven: assertiviteit - oorzaak en gevolg leren inschatten - leren omgaan met autonomie: <ul style="list-style-type: none"> - kunnen doen en laten wat je zelf wil <p>1.2.2. Omgaan met mijn levensplan</p> <p>◦ Leren omgaan met mijn waarden en mijn doelen</p> <p>* Omgaan met doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren jezelf behoorlijk uitdrukken 	<ul style="list-style-type: none"> - uiterlijk als sociaal bindmiddel - omgaan met stress en emoties <ul style="list-style-type: none"> - bewaking: zelfcontrole - leren verantwoordelijkheid opnemen - leren omgaan met de tijd: werk en vrijetijdsplanning - leren omgaan met geld <p>◦ De waarde van mijn identiteit</p> <p>* Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - emotionele intelligentie: <ul style="list-style-type: none"> - leren inschatten van anderen - leren emotionele reacties voorspellen - emotie tegenover rationaliteit - verborgen houden van gevoelens - volwassen worden: zichzelf leren uiten in functie van specifieke leeftijd - leren omgaan met het echt persoonlijke - leren ingaan tegen machtsmisbruik - leren omgaan met autonomie: <ul style="list-style-type: none"> - kunnen doen en laten wat je zelf wil <p>1.2.2. Omgaan met mijn levensplan</p> <p>◦ Leren omgaan met mijn waarden en mijn doelen</p> <p>* Omgaan met doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren stellen van materiële doelen: 	<ul style="list-style-type: none"> - omgaan met stress en emoties - reflectie: bijsturing en correctie in mijn leven - stressverminderende technieken: meditatie, yoga - leren verantwoordelijkheid opnemen <p>◦ De waarde van mijn identiteit</p> <p>* Vaardigheden en houdingen aannemen en ontwikkelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren omgaan met autonomie: <ul style="list-style-type: none"> - zelf uitmaken wat mag en niet mag - leren overbodigheden opgeven en noodzakelijkheden nastreven <p>1.2.2. Omgaan met mijn levensplan</p> <p>◦ Leren omgaan met mijn waarden en mijn doelen</p> <p>* Omgaan met doelstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren inzien van mijn eigen beperkingen
--	--	--

<p>* Omgaan met waarden</p> <ul style="list-style-type: none"> - het belang van zelfontplooiing: creatief leren zijn, spontaan leren zijn - voortdurend jezelf blijven ontdekken - trouw zijn aan jezelf en tegenover anderen en het andere (ideeën, principes) 	<ul style="list-style-type: none"> - leren omgaan met status en statussymbolen - leren een realistisch levensplan opstellen <p>* Omgaan met waarden</p> <ul style="list-style-type: none"> - jezelf ontwikkelen: de waarde van het zich informeren - je opstellen in verantwoordelijkheid: ik ben een wereldburger 	<p>in functie van een realistisch levensplan</p>
<p>Bijzonder procesdoel 2: Eerbied voor de anderen</p>		
<p>2.1. Uitdiepen van de waarde van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> o De ontmoeting met anderen: omtrent begrip en respect <ul style="list-style-type: none"> - allen hetzelfde, allen verschillend: individualiteit en gemeenschappelijkheid - opvattingen en meningen - gedrag: gewoonten en gedragingen - wie hebben we nodig ? - sociale vooroordelen - sociale rolpatronen: autoriteit, morele autoriteit, voorbeeldfuncties - irrationele autoriteit: machtsmisbruik en machtswellust - de waarde van de ervaring van anderen - lichaamstaal in verschillende culturen - signalen - de signaalwaarde van muziek: muziek als uiting van emotie 	<p>2.1. Uitdiepen van de waarde van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> o De ontmoeting met anderen: omtrent begrip en respect <ul style="list-style-type: none"> - soorten karakters - allen hetzelfde, allen verschillend: individualiteit en gemeenschappelijkheid - samenlevingskenmerken - culturele verschillen - sociale rolpatronen: autoriteit, morele autoriteit, voorbeeldfuncties - rationele autoriteit: het aannemen van een houding op basis van kennis en expertise van anderen - signalen - de signaalwaarde van kleuren: gevoel die een kleur met zich brengt - manipulatie: signalen in de reclame - signalen rondom liefde en erotiek: <ul style="list-style-type: none"> - liefdesrituelen, verleiding, opwinding 	<p>2.1. Uitdiepen van de waarde van anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> o De ontmoeting met anderen: omtrent begrip en respect <ul style="list-style-type: none"> - etnische variatie - allen hetzelfde, allen verschillend: individualiteit en gemeenschappelijkheid - levensbeschouwing - mannen en vrouwen: sekserollen - het gevaar van veralgemeningen - lichaamstaal in verschillende culturen - signalen <ul style="list-style-type: none"> - signalen rondom liefde en erotiek: <ul style="list-style-type: none"> - opwinding en seksuele speeltjes - eigenheid: haalbaarheid van het evenwicht tussen beginselvastheid en flexibiliteit

- de signaalwaarde van kleding: leven en dood, vreugde en verdriet
- respect voor ouderen: onze cultuur en andere culturen
- uiterlijke status: verzorging, mode, modebewustheid
- sociale status: hiërarchie, statussymbolen

2.2. Omgaan met anderen

- Omgaan met verschillen
 - inlevingsvermogen:
 - opvangen van verdriet
 - luisterbereidheid: respectvol omgaan met minderheidsopvattingen
 - leren omgaan met andersvaliden
 - mijn eigenheid en de eigenheid van anderen: zoeken naar de grootste gemene deler
 - omgaan met macht en status: de klas
 - omgaan met geweld: pesterijen en fysiek geweld
 - het leren begrijpen en waarderen van signalen
 - nederlaag
 - woede
 - liefde
 - inschatten van de bedoelingen van anderen
- * mogelijk toepassingsgebied: sportwedstrijden, relaties

- afdwingbaarheid van respect
- prestige: respectabel zijn ?
- samenlevingsvormen: wonen als omstandigheid:
 - eenzaam, flatneurose, de kluisenaar, samenleven in groep, de sekte, internaat weekendhuisjes, zigeuners, daklozen, sociale woningbouw, bejaardentehuizen, kazerne, service-flats, begeleid alleenwonen, andersvaliden die alleen wonen

2.2. Omgaan met anderen

- Omgaan met verschillen
 - inlevingsvermogen:
 - vooroordelen bij jezelf ontdekken en afbouwen
 - leren omgaan met anderen jonger en ouder dan onszelf
 - zich leren sociaal opstellen: zoeken naar evenwicht tussen cocooning en omgang
 - het leren begrijpen en waarderen van signalen
 - verdriet
 - verlies
 - radeloosheid
 - inschatten van de sterkte van de persoonlijkheid van anderen

2.2. Omgaan met anderen

- Omgaan met verschillen
 - respect: voor anderen vanuit een positief, kritisch en dynamisch zelfbeeld
 - het leren begrijpen en waarderen van signalen
 - schoonheid

Bijzonder procesdoel 3: Zorg voor de anderen

3.1. Uitdiepen van de zorg en de inzet voor anderen

- Zorg voor de samenleving
 - de verschillen tussen lage en hoge inkomens
 - belangenorganisaties voor jongeren

- Kwetsbaarheid
 - politieke condities
 - sociale uitsluiting

 - economische condities
 - werkdruk

 - werkloosheid
 - conjuncturele werkloosheid
 - seizoensarbeid
 - koopkracht

3.2. Omgaan met de zorg en de inzet voor anderen

- Oefenen in sociale verantwoordelijkheid
- * Zorgverbreding
 - omgaan met solidariteit en samen-horigheid

3.1. Uitdiepen van de zorg en de inzet voor anderen

- Zorg voor de samenleving
 - economische verschillen in de samenleving
 - spreiding van belastingdruk
 - de sociale dimensie van belastingen
 - lichamelijke en geestelijke verzorging: thuisverzorging, hospitaal, privé-zorg
 - organisaties die groepsbelangen vertegenwoordigen:
 - patroonsorganisaties en vakbonden

- Kwetsbaarheid
 - politieke condities
 - armoede, kansarmoede en nieuwe armoede
 - economische condities
 - flexibiliteit van de arbeidsmarkt: langer en meer werken
 - werkloosheid
 - structurele werkloosheid
 - minimumloon
 - sociale uitkering

3.2. Omgaan met de zorg en de inzet voor anderen

- Oefenen in sociale verantwoordelijkheid
- * Zorgverbreding
 - omgaan met solidariteit en samen-horigheid

3.1. Uitdiepen van de zorg en de inzet voor anderen

- Zorg voor de samenleving
 - de klassenmaatschappij
 - de officiële zorgverlening

- Kwetsbaarheid
 - politieke condities
 - gezondheidszorg

 - economische condities

 - werkloosheid
 - statuten en nepstatuten
 - de gezondheidsindex

3.2. Omgaan met de zorg en de inzet voor anderen

- Oefenen in sociale verantwoordelijkheid
- * Zorgverbreding
 - omgaan met solidariteit en samen-horigheid

<ul style="list-style-type: none"> - de werkomstandigheden: de fabriek, de werkplaats, de werf - de politieke partij of vereniging - leren omgaan met kwetsbaarheid - veiligheid - wapenbezit - hoe veilig is mijn leven ? 	<ul style="list-style-type: none"> - de jeugdbeweging - mijn omgeving: de buurtwerking: buurtcomités, straathoekwerker - de vakbond - veiligheid - het subjectief onveiligheidsgevoel - hoe veilig is de wereld ? - België en beroepsleger 	<ul style="list-style-type: none"> - het algemeen belang ! - samenwerken en wederzijdse afhankelijkheid - veiligheid - NAVO en Europese strijdmacht - Verenigde Naties: behoefte aan een wereldstrijdmacht ?
--	---	---

Bijzonder procesdoel 4: Eerbied voor de natuur

<p>Uitdiepen van de eerbied voor de natuur: de natuur heeft waarde op zich</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Eerbied zonder grenzen * De natuur heeft waarde op zich <ul style="list-style-type: none"> - de mens als deel van de natuur * De bodem <ul style="list-style-type: none"> - biologische landbouw - voor- en nadelen - principe van 'de vervuiler betaalt' - afvalproblematiek - transport van giftig afval * Milieu en ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> - steden en megasteden - luchtvervuiling - daklozen: bij ons en ontwikkelingslanden: andere redenen, andere oorzaken * Milieu en oorlog <ul style="list-style-type: none"> - oorlog als catastrofe voor duurzame ontwikkeling 	<p>Uitdiepen van de eerbied voor de natuur: de natuur heeft waarde op zich</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Eerbied zonder grenzen * De natuur heeft waarde op zich <ul style="list-style-type: none"> - de mens boven de natuur - oneerbiedig gedrag * De bodem <ul style="list-style-type: none"> - biologische landbouw - productie, kostprijs, prijs en gezondheidswaarde - schone energie - afvalproblematiek - export van giftig afval: ontwikkelingslanden als vuilnisbelt * Milieu en ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> - steden en megasteden - criminaliteit - sloppenwijken, ghetto's * Milieu en oorlog <ul style="list-style-type: none"> - oorlog als catastrofe voor duurzame ontwikkeling 	<p>Uitdiepen van de eerbied voor de natuur: de natuur heeft waarde op zich</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Eerbied zonder grenzen * Milieu en oorlog <ul style="list-style-type: none"> - oorlog als catastrofe voor duurzame ontwikkeling
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - vernietigingswapens - soorten oorlogsvoering * Milieu en bevolkingsdruk - mondiale bevolkingsdruk - geboortebeperving * Milieu en consumptie - commerciële houtkap - overconsumptie 	<ul style="list-style-type: none"> - landmijnen - aardschade * Milieu en bevolkingsdruk - mondiale bevolkingsdruk - internationale migraties - eco-vluchtelingen * Milieu en consumptie - commerciële houtkap - milieuheffingen 	<ul style="list-style-type: none"> - internationale milieuverdragen: waar staan we ? * Milieu en bevolkingsdruk - mondiale bevolkingsdruk - traditionele sekserollen in landbouw-gemeenschappen - massatransport en mobiliteitsproblemen
--	--	---

Bijzonder procesdoel 5: Zorg voor de natuur

<p>Van eerbied voor de natuur naar een grotere betrokkenheid bij de zorg voor de natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De principes van en voor natuurzorg: duurzame ontwikkeling * Streven naar een evenwicht tussen natuur en cultuur - gewelddadige actiegroepen en natuurzorg - project auto: <ul style="list-style-type: none"> - schade aan het milieu - problematiek rond productie en afvalverwerking - de wederzijdse bedreiging <ul style="list-style-type: none"> - natuurrampen en hun sociale, economische en humane gevolgen - mensen verplaatsen om diersoorten in stand te houden ? 	<p>Van eerbied voor de natuur naar een grotere betrokkenheid bij de zorg voor de natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De principes van en voor natuurzorg: duurzame ontwikkeling * Streven naar een evenwicht tussen natuur en cultuur - project auto: <ul style="list-style-type: none"> - de egocultuur: ieder zijn eigen auto - snelheid, stress, vrijheid endruk op het milieu - wegwerpeconomie - de wederzijdse bedreiging <ul style="list-style-type: none"> - nieuwe ziekten - bedreiging voor parken: <ul style="list-style-type: none"> - oorlogen, commerciële stroperij (georganiseerde criminaliteit), tekort aan cultiveerbaar land 	<p>Van eerbied voor de natuur naar een grotere betrokkenheid bij de zorg voor de natuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De principes van en voor natuurzorg: duurzame ontwikkeling * Streven naar een evenwicht tussen natuur en cultuur - het belang en de betekenis van ecoystemen - project auto: <ul style="list-style-type: none"> - kosten-baten-analyse - wederzijdse kwetsbaarheid: natuurzorg versus economisch belang - eindigheid van fossiele brandstoffen in relatie tot milieuvriendelijke energiebronnen: zonne-energie, windenergie
---	--	---

<p>* Relatie tussen vrije tijd en zorg voor de natuur: ethisch verantwoord reizen</p> <ul style="list-style-type: none"> - avontuurlijke reizen: <ul style="list-style-type: none"> - toerisme als aanslag op de privacy van een volk - natuurvakanties <ul style="list-style-type: none"> - natuur- en wildparken: verplaatsing van oorspronkelijke bevolking - vernietiging van de vegetatie - strandvakanties <ul style="list-style-type: none"> - het bouwen van vrijetijdsinfrastructuur - grote verbruik van natuurlijke bronnen door hotels: lokale waterschaarste - alternatieve vakanties: principes van verantwoordelijk toerisme <ul style="list-style-type: none"> - je gaat met vakantie waar nog anderen wonen - verantwoordelijkheid en spaarzaamheid (water, energie) - steun de lokale kleinschalige economie <p>* De natuur moet opnieuw "zichzelf kunnen worden"</p> <ul style="list-style-type: none"> - getuige mogen zijn van de natuur is een eer - dierenrechten: <ul style="list-style-type: none"> - een dier mogen ontmoeten is een geschenk van de natuur - dieren zijn er voor zichzelf, niet voor de toeristen 	<p>* Relatie tussen vrije tijd en zorg voor de natuur: ethisch verantwoord reizen</p> <ul style="list-style-type: none"> - avontuurlijke reizen: <ul style="list-style-type: none"> - druk van het toerisme op de lokale economie en cultuur: <ul style="list-style-type: none"> - de toerist beïnvloedt/ bepaalt de levensduurte - natuurvakanties <ul style="list-style-type: none"> - verstoring van het dagritme van dieren - ethisch fotograferen - strandvakanties <ul style="list-style-type: none"> - het privatiseren van stranden - alternatieve vakanties: principes van verantwoordelijk toerisme <ul style="list-style-type: none"> - verantwoord omgaan met fauna en flora - wees avontuurlijk: ontmoet de lokale bevolking ! - wees tactvol en respecteer de lokale gewoonten <p>* De natuur moet opnieuw "zichzelf kunnen worden"</p> <ul style="list-style-type: none"> - van pretparken opnieuw naar wildparken - dierenrechten: <ul style="list-style-type: none"> - voedergewoonten en wilde dieren - overdreven zorg voor dieren: dierenkerkhoven, dierenspecialzaken 	<p>* Relatie tussen vrije tijd en zorg voor de natuur: ethisch verantwoord reizen</p> <ul style="list-style-type: none"> - strandvakanties <ul style="list-style-type: none"> - teloorgang van visserijcultuur - alternatieve vakanties: principes van verantwoordelijk toerisme <ul style="list-style-type: none"> - vermijd de aankoop van producten afkomstig van bedreigde diersoorten: <ul style="list-style-type: none"> - ivoor, huiden, neushoornhoorns, gorillahanden,...
---	--	--

Bijzonder procesdoel 6: Inzichtelijke omgang met wetenschap en techniek

<p>° Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf: eigenwaarde Sociale verantwoordelijkheid: waardigheid van mensen, in het belang van mensen Eerbied voor de natuur: waardigheid van dieren, in harmonie met de natuur</p> <p>* Ethisch omgaan met wetenschap</p> <ul style="list-style-type: none"> - spijttechnologie - technologie voor de elite - oorlogvoering en spijttechnologie - medische spijttechnologie en levenseinde - scheiding van Siamese tweelingen - experimenten - levensborn project - organen - handel in organen en internationale maffia - het gebruik van dierenorganen voor de schoonheidsindustrie <p>* Ethisch omgaan met technologie: hoe ver reikt de noodzakelijkheid ? Wat is ethisch juist ?</p> <ul style="list-style-type: none"> - technologie en arbeid - robotisering 	<p>° Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf: eigenwaarde Sociale verantwoordelijkheid: waardigheid van mensen, in het belang van mensen Eerbied voor de natuur: waardigheid van dieren, in harmonie met de natuur</p> <p>* Ethisch omgaan met wetenschap</p> <ul style="list-style-type: none"> - spijttechnologie - medische spijttechnologie - spijttechnologie en topsport - draagmoeders en leenmoeders - een kind à la carte: <ul style="list-style-type: none"> - de eerste keuze: jongen of meisje - de tweede keuze: geen 'abnormaal' kind op de wereld zetten - de derde keuze: een kind op bestelling - experimenten - tweelingenonderzoek - organen - organenbanken - klonen van organen: persoonlijke organenbank ten gunste van de elite <p>* Ethisch omgaan met technologie: hoe ver reikt de noodzakelijkheid ? Wat is ethisch juist ?</p> <ul style="list-style-type: none"> - technologie en arbeid - jobverlies: het uitschakelen van de menselijke factor door nieuwe technologie 	<p>° Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf: eigenwaarde Sociale verantwoordelijkheid: waardigheid van mensen, in het belang van mensen Eerbied voor de natuur: waardigheid van dieren, in harmonie met de natuur</p> <p>* Ethisch omgaan met wetenschap</p> <ul style="list-style-type: none"> - spijttechnologie - klonen van mensen - voortplantingstechnologie <ul style="list-style-type: none"> - IVF, eiceldonatie, eicelstimulatie, spermastimulatie, spermadonatie - het manipuleren van genen, de hoop van de geneeskunde - experimenten - genetische experimenten: <ul style="list-style-type: none"> - mijn genen, privaat eigendom ? - organen - transplantaties van dierenorganen in mensen <p>* Ethisch omgaan met technologie: hoe ver reikt de noodzakelijkheid ? Wat is ethisch juist ?</p> <ul style="list-style-type: none"> - technologie en arbeid - vervreemding: van zichzelf, van anderen, van datgene wat men heeft geproduceerd door nieuwe technologie - arbeidsverlichting, onthaasting
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> - technologie en markt - de prijzenslag: het concurrentieprincipe - veiligheid: onderhoud vliegtuigen vs. passagiersaantallen - technologie en privacy - camerabewaking in winkels, op straten in gebouwen: veiligheid is controle: vandalisme, diefstal - elektronische thuisbewaking van gevangenen - technologie en oorlog - atoomwapens - biologische wapens - chemische wapens - conventionele wapens - biotechnologie - genetische manipulatie: wetenschappelijke en commerciële doeleinden - manipulatie van embryo's - klonen van dieren 	<ul style="list-style-type: none"> - technologie en markt - verhouding massaproductie en kwaliteit - technologie en privacy - misdadbestrijding: camera's in gevangenissen, recht op bezoek - af luisterpraktijken, scanpraktijken ('trojans') - big-brother-praktijken - technologie en oorlog - betrokkenheid van en gevolgen voor burgers in oorlogssituaties: <ul style="list-style-type: none"> - van klassieke oorlogvoering naar precisiebombardementen - psychologische oorlogvoering - biotechnologie - genetische manipulatie: wetenschappelijke en commerciële doeleinden - nieuwe plantensoorten - nieuwe diersoorten 	<ul style="list-style-type: none"> - technologie en markt - verhouding prijs-kwaliteit - marketing, telemarketing - technologie en oorlog - het ruimteschild - vredesdividend - biotechnologie - genetische manipulatie: wetenschappelijke en commerciële doeleinden - nieuwe gewassen: het genetisch vernuft in dienst van onze voeding ? - onderzoek naar/op virussen en bacteriën voor oorlogvoering - 'raszuivering', 'rasveredeling'
--	--	--

Bijzonder procesdoel 7: Inzichtelijke omgang met media

<p>° Invloeden, bedoelingen en belangen van de media</p> <p>* Deontologie van de journalist</p> <ul style="list-style-type: none"> - het 'emonieuws' - de pers als propaganda-apparaat: bvb. 	<p>° Invloeden, bedoelingen en belangen van de media</p> <p>* Deontologie van de journalist</p> <ul style="list-style-type: none"> - eerlijkheid, objectiviteit en druk van de markt 	<p>° Invloeden, bedoelingen en belangen van de media</p> <p>* Deontologie van de journalist</p> <ul style="list-style-type: none"> - pornografie - laster en eerroof
--	---	--

<p>in tijden van oorlog</p> <ul style="list-style-type: none"> - censuur - sensatiepers - gevolgen van informatieverstrekking <ul style="list-style-type: none"> - sociale vlak: aanklagen van sociale mistoestanden - ecologische vlak: milieuvandalisme <p>* Media en geweld</p> <ul style="list-style-type: none"> - reality TV - nieuwswaarde van conflicten - gradaties in geweld: <ul style="list-style-type: none"> - geweld tegen dieren - geweld tegen kinderen <p>* De grenzen van het toonbare</p> <ul style="list-style-type: none"> - verkeersongevallen - jeugdjournaals <p>* Media en sociale omgang</p> <ul style="list-style-type: none"> - beeldvorming rond idolen - turbotaal 	<ul style="list-style-type: none"> - persvrijheid en bescherming van de rechten van de beschuldigde: <ul style="list-style-type: none"> - privacy van minderjarigen in een politieonderzoek - geheimhouding van de bronnen - recht op antwoord - schandaalpers - de eindredactie: wat toon ik, wat niet ? - gevolgen van informatieverstrekking <ul style="list-style-type: none"> - economisch vlak: sluiting van een bedrijf <p>* Media en geweld</p> <ul style="list-style-type: none"> - virtueel en reëel geweld: <ul style="list-style-type: none"> - zetten de media aan tot geweld ? - gradaties in geweld: <ul style="list-style-type: none"> - de natuur geweld aandoen - geweld tegen volwassenen <p>* De grenzen van het toonbare</p> <ul style="list-style-type: none"> - voyeurisme: het 'Jammersgehalte' van de media - exhibitionisme: mediageilheid - taalgebruik: gespierd taalgebruik, 'onaangepaste' taal, 'politieke uitspraken' <p>* Media en sociale omgang</p> <ul style="list-style-type: none"> - de druk van de reclame - rolmodellen: commercialisering van een imago 	<ul style="list-style-type: none"> - gevolgen van informatieverstrekking <ul style="list-style-type: none"> - politieke vlak: wetgeving die verandert - culturele vlak: enculturatie <p>* Media en geweld</p> <ul style="list-style-type: none"> - de 'ontspanningswaarde' van oorlog - behoefte aan geweld <p>* Media en sociale omgang</p> <ul style="list-style-type: none"> - de druk van de modewereld
---	---	--

PROCESDOEL 5: Oefening in zingeving

Bijzonder procesdoel 1: Erkenning van de mens als zingever

Uitdiepen en integreren van zingeving	Uitdiepen en integreren van zingeving	Uitdiepen en integreren van zingeving
<ul style="list-style-type: none"> ◦ De zin van het samenleven * Het is aangenaam <ul style="list-style-type: none"> - mensen vinden het prettig samen te zijn - eenzaamheid - betrokkenheid - ontzetting uit de burgerrechten - mensenrechten - mijn fundamentele relaties - mensen zoeken elkaar op - sfeer en gevoel - vertrouwelijkheid - verveling - bezinning - familiebanden: in de ontwikkelingslanden en bij ons - partnerkeuze <ul style="list-style-type: none"> - waarvoor ik sta: mijn principes - waarvoor ik niet sta: de principes waarin ik me niet kan vinden - mensen leven voor en door elkaar <ul style="list-style-type: none"> - zich spiegelen aan elkaar: <ul style="list-style-type: none"> - het is belangrijk wat anderen over jou zeggen of denken - optimisme en pessimisme - persoonlijke relaties en contacten 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ De zin van het samenleven * Het is aangenaam <ul style="list-style-type: none"> - mensen vinden het prettig samen te zijn - uitsluiting - verbondenheid - huisarrest - vrijheid van beweging - mijn fundamentele relaties - mensen zoeken elkaar op - gezelligheid - het geheim - intimiteit - meditatie - schijn bedriegt: de keerzijde van de werkelijkheid - partnerkeuze <ul style="list-style-type: none"> - waarvoor ik sta: mijn principes - waarvoor ik niet sta: de principes waarin ik me niet kan vinden - prioriteiten stellen: kiezen - mensen leven voor en door elkaar <ul style="list-style-type: none"> - meeloper, koploper, tafelspringer, charmeur, volgeling, dissident, opportunist, bedrieger, leugenaar - de onverschilligheid - profitaat - wederzijdse hulp en steun: socialisatie 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ De zin van het samenleven * Het is aangenaam <ul style="list-style-type: none"> - mensen vinden het prettig samen te zijn - eenzame opsluiting – massagevagnissen - verbanning - erkenning - mensen zoeken elkaar op - herinneringen - verwachtingen - de stilte - tijd maakt zingeving mogelijk - mensen hebben elkaar nodig: behoeftenrelaties - mensen leven voor en door elkaar <ul style="list-style-type: none"> - eigenwaarde wordt vaak bepaald door anderen: <ul style="list-style-type: none"> - minderwaardigheid- en meerderwaardigheidsgevoel/-complex - vriendschap en liefde - emotionele betrokkenheid

<ul style="list-style-type: none"> * De sociale verplichting <ul style="list-style-type: none"> - mensen moeten samenwerken - de rol die mensen op zich (moeten) nemen ° De zin van arbeid <ul style="list-style-type: none"> - waarom werken we ? - arbeidsvreugde: werken om te leven of leven om te werken ? - luxe - stress - overwerk - voldoening en plezier - rondkomen en blut zijn - deeltijds leren, deeltijds werken - gedwongen arbeid <ul style="list-style-type: none"> - slavenarbeid - dwangarbeid ° Thuis: een plaats in de wereld <ul style="list-style-type: none"> - geborgenheid - emoties - de ware aard ° Het gezin historisch bekeken <ul style="list-style-type: none"> - de macht van de vader ° Betekenis van het verleden <ul style="list-style-type: none"> - gemaakte keuzes - de ervaring - de vergankelijkheid - relaties uit het verleden 	<ul style="list-style-type: none"> * De sociale verplichting <ul style="list-style-type: none"> - soorten van dwang - ontmoeten gebeurt vanuit de functie <ul style="list-style-type: none"> - de school - het werk - de sociale organisatie, de sportclub ° De zin van arbeid <ul style="list-style-type: none"> - beroepskeuze en evaluatie van beroepkeuze - waarom werken we ? - noodzaak - maatschappelijke dwang - welvaart, welzijn - ambitie - levenslang leren ? Ongeschoolde arbeid, (hoog) geschoolde arbeid - gedwongen arbeid <ul style="list-style-type: none"> - oorlogsindustrie - werkloosheid en 'gedwongen' arbeid ° Thuis: een plaats in de wereld <ul style="list-style-type: none"> - veiligheid: de veilige haven - verstikking - mogelijkheden ° Het gezin historisch bekeken <ul style="list-style-type: none"> - sociale controle ° Betekenis van het verleden <ul style="list-style-type: none"> - traditie - leren uit het verleden - evalueren - onbekend is onbemind 	<ul style="list-style-type: none"> * De sociale verplichting <ul style="list-style-type: none"> - functionele relaties ° De zin van arbeid <ul style="list-style-type: none"> - waarom werken we ? - groeien - wikken en wegen ° Thuis: een plaats in de wereld <ul style="list-style-type: none"> - verdriet en troost ° Het gezin historisch bekeken <ul style="list-style-type: none"> - seksualiteit ° Betekenis van het verleden <ul style="list-style-type: none"> - weemoed - herinneringen - collectief geheugen
--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Perspectieven <ul style="list-style-type: none"> - grenzen en beperkingen - mijn mogelijkheden - creativiteit - ontdekken - fantaseren 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Perspectieven <ul style="list-style-type: none"> - mijn mogelijkheden - intuïtie - levenslang leren - wensen en werkelijkheid 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Perspectieven <ul style="list-style-type: none"> - waar wil ik naartoe ? - het toeval - (voor)kennis en kunde
<p>Bijzonder procesdoel 2: Erkennen dat de mens niet de enige zindrager is</p>		
<p>2.1. Uitdiepen en integreren</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De beperkingen van de mens <ul style="list-style-type: none"> * Biologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - ziekte - invloed van de voeding op de gezondheid - het milieu: toxische stoffen - het uiterlijk: mooi en lelijk * Sociologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - wijzigingen in het gezin: echtscheiding - (jeugd)criminaliteit - anonimiteit in de groep - kansarmoede: sociale buurten - analfabetisme - uitgesloten, uitgelachen, gepest, uitgestoten - sociale verwaarlozing - verlies van mensen die belangrijk zijn * Ethische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - egoïsme en eigenbelang - verlies aan verantwoordelijkheid - overmoed - de provocatie - 'reputatie' 	<p>2.1. Uitdiepen en integreren</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De beperkingen van de mens <ul style="list-style-type: none"> * Biologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - erfelijke ziekten - veroudering * Sociologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - vrije tijd - concurrentie: het gebrek aan voldoende - assimileren: volledig opgaan in de groep - generatieconflicten - wijzigingen in status en erkenning: werkloosheid in het gezin * Ethische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - cynisme en sarcasme - vooroordelen 	<p>2.1. Uitdiepen en integreren</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ De beperkingen van de mens <ul style="list-style-type: none"> * Biologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - aanleg, talent * Sociologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - overbodigheid: sociale groepen - 'burn-out' - gedragsbepalende factoren * Ethische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - verlies aan geweten - een 'onvergeeflijke' misstap

<ul style="list-style-type: none"> * Culturele omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - ontzegging van onderwijs * Psychologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - groot verdriet - verlegenheid - bijgeloof <p>2.2. Beperkingen overwinnen</p> <ul style="list-style-type: none"> - mijn overwinningen - creatieve oplossingen <ul style="list-style-type: none"> - krakers - relativeren - leren uit de nederlagen - leren omgaan met provocaties - leren uit het verleden - zich leren verzetten tegen slaafse opvolging van groepswaarden, normen, gedrag - buurtwerk, straathoekwerk 	<ul style="list-style-type: none"> * Culturele omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - taalbarrière - materiële beperkingen * Psychologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - machteloosheid, overmacht - de passionele hartstocht <p>2.2. Beperkingen overwinnen</p> <ul style="list-style-type: none"> - omgaan met incest en seksueel geweld - overwinnen van de nederlaag - creatieve oplossingen <ul style="list-style-type: none"> - streven naar een gezonde voeding - leren leven met een handicap of beperking - assertiviteit: oplossingen tegen mentale terreur - humor - oefenen in sociale verantwoordelijkheid: alternatieve straffen 	<ul style="list-style-type: none"> * Culturele omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - fatalisme en lotsaanvaarding (Hindoeïsme) * Psychologische omstandigheden <ul style="list-style-type: none"> - tegenslag, nederlaag <p>2.2. Beperkingen overwinnen</p> <ul style="list-style-type: none"> - creatieve oplossingen - doorbreken van de sociologische omstandigheden - assertiviteit: oplossingen tegen mentale terreur - oefenen in het overwinnen van psychologische omstandigheden - mogelijke therapieën - leren positief denken - sociaal engagement
<p>Bijzonder procesdoel 3: Exploreren, verkennen en integreren van de betekening van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)</p>		
<p>3.1. Uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ° Kennen * Kritisch beschouwen van kennis <ul style="list-style-type: none"> - verificatie en experiment <ul style="list-style-type: none"> - parapsychologie: - aardstralen en wichelroeden - paragnosten die politie helpen - telepatie 	<p>3.1. Uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ° Kennen * Kritisch beschouwen van kennis <ul style="list-style-type: none"> - verificatie en experiment <ul style="list-style-type: none"> - parapsychologie: <ul style="list-style-type: none"> - onverklaarbare menselijke gedragingen - waarnemen zonder zintuigen 	<p>3.1. Uitdiepen</p> <ul style="list-style-type: none"> ° Kennen * Kritisch beschouwen van kennis <ul style="list-style-type: none"> - verificatie en experiment <ul style="list-style-type: none"> - parapsychologie: <ul style="list-style-type: none"> - er gebeuren vreemde dingen - alternatieve geneeswijzen: <ul style="list-style-type: none"> - Chinese kruiden

<ul style="list-style-type: none"> - kaartleggen op kermissen - spiritisme - alternatieve geneeswijzen: <ul style="list-style-type: none"> - Filippijnse wonderdokters - werkelijkheid en fantasie <ul style="list-style-type: none"> - droomverklaring - de voorspellende droom - geloof en bijgeloof <ul style="list-style-type: none"> - reïncarnatie - monsters, geesten - geloof en bijgeloof in het taalgebruik - BDE (Bijna Dood Ervaring) <p>* Kunst, literatuur en theater</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunst en geld - muziek <ul style="list-style-type: none"> - de geschiedenis van de moderne muziek - dans - beeldende kunst <ul style="list-style-type: none"> - belangrijke fotografen - beeldhouwkunst uit verschillende culturen 	<ul style="list-style-type: none"> - zieners - fetisjisme - alternatieve geneeswijzen: <ul style="list-style-type: none"> - geloofsgenezers - acupunctuur - exorcisme: <ul style="list-style-type: none"> - satanisme - werkelijkheid en fantasie <ul style="list-style-type: none"> - visioenen - roddel en verificatie - oplichterij <ul style="list-style-type: none"> - verificatie van pseudo-argumenten gebruikt door pseudo-wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - beroep doen op wat algemeen leeft bij de bevolking - het dreigement (machtsmisbruik: er kan je wel iets overkomen als... - beroep doen op het medelijden van het publiek om zijn gelijk te halen - stemmingmakerij <p>* Kunst, literatuur en theater</p> <ul style="list-style-type: none"> - recyclagekunstenaars - de ethische grenzen van kunst: porno - volwassenenstrips - muziek <ul style="list-style-type: none"> - rituelen en muziek: dronkemansliedertjes, oorlogsmuziek, filmmuziek, muziek als ondersteuning van overgangsrutuelen - beeldende kunst <ul style="list-style-type: none"> - videokunst - beeldtaal 	<ul style="list-style-type: none"> - homeopathie - exorcisme: <ul style="list-style-type: none"> - het exorcisme in de kerk: klein en groot exorcisme - werkelijkheid en fantasie <ul style="list-style-type: none"> - droomtheorieën - buitenlichamelijke ervaring - déjà-vu - cijfers en werkelijkheid (interpretatie van statistieken) - wat is scepticisme ? <ul style="list-style-type: none"> - verificatie van pseudo-argumenten gebruikt door pseudo-wetenschap <ul style="list-style-type: none"> - op de man spelen in plaats van op de bal - het gezagsargument (wie ingaat tegen het argument gaat in tegen de autoriteit zelf) - iets bestaat omdat er geen bewijs is van het tegendeel <p>* Kunst, literatuur en theater</p> <ul style="list-style-type: none"> - absurde kunst, absurd theater (Eugen Ionescu) - muziek <ul style="list-style-type: none"> - wereldmuziek - beeldende kunst <ul style="list-style-type: none"> - erotische kunst - iconen en iconentaal - moderne en klassieke schilderkunst
---	--	--

- * Levensbeschouwing en filosofie
 - Praktische morele regels in religieuze of filosofische strekkingen
 - Islam: een godsdienst van regels ?
 - Katholicisme: de geboden

3.2. Integreren van verworven kennis

- Leren zelfstandig denken en handelen
 - 'volg geen leiders'
 - oefenen van het inschattingsvermogen: de toekomstvoorspelling
 - wat ik zeg en wat ik doe: consequent zijn
 - oordeel niet te snel, veroordeel nog minder snel
 - oefenen in zelfmotivering
 - oefenen in het onderscheiden van valse en echte berichten

- * Levensbeschouwing en filosofie
 - Praktische morele regels in religieuze of filosofische strekkingen
 - Hindoeïsme: de plicht van het volgen van kastenregels
 - Boeddhisme: het zeventvoudige pad
 - het socialisme: het probleem van de bevrijding van de mens
 - het liberalisme: de vrije markt en het vrije individu

3.2. Integreren van verworven kennis

- Leren zelfstandig denken en handelen
 - ontmaskeren van idolen
 - de bijzondere waarde van humor
 - oefenen in het ontmaskeren van bijgeloof: scepsis
 - leren openstaan voor andere ideeën

- Levensbeschouwing en filosofie
 - * Praktische morele regels in religieuze of filosofische strekkingen
 - vrijzinnig humanisme:
 - verantwoordelijkheid tot zelfstandig denken en handelen
 - het anarchisme: het probleem van de vrijheid

3.2. Integreren van verworven kennis

- Leren zelfstandig denken en handelen
 - jezelf leren relativeren
 - introspectie en zelfkritiek: kennis van de eigen emoties

Bijzonder procesdoel 4: Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)

4.1. Uitdiepen van zingeving

- Bestaansvragen stellen
 - waarom leef ik ?
 - is de mens opgewassen tegen de natuur?
 - waar komt de mens vandaan ?
 - mythen over de oorsprong van mens en wereld

- Vormen van zingeving
 - * Het religieus fanatisme
 - geboden en verboden
 - vervolging van vrouwen
 - * De zin van het leven volgens:
 - een pragmaticus: de praktische oplossing
 - een hedonist: het leven is genieten

4.1. Uitdiepen van zingeving

- Bestaansvragen stellen
 - wat is mijn taak op aarde ?
 - waarom leeft de mens ?
 - is de natuur opgewassen tegen de mens?
 - wat betekent de dood ?
 - waar komt de wereld vandaan ?
 - mythen over de oorsprong van mens en wereld

- Vormen van zingeving
 - * Het religieus fanatisme
 - geloof en repressie
 - vervolging van minderheden
 - * De zin van het leven volgens:
 - een cynicus: het leven is waardeloos

4.1. Uitdiepen van zingeving

- Bestaansvragen stellen
 - wat is zijn taak op aarde ?
 - waar gaan we naartoe: heeft de mens een bestemming ?
 - is de mens het hoogste doel ?
 - toeval, lot, noodlot

- Vormen van zingeving
 - * De zin van het leven volgens:
 - een idealist: het grote ideaal
 - * De zin van het leven volgens de wetenschap
 - de oorsprong van de mens
 - de oorsprong van de wereld
 - het ontstaan van het heelal
 - de oerknal
 - het einde van het heelal

<p>◦ Belangrijke fasen in het leven</p> <p>* Overgangsrитуelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - puberteit: het proces van statusverandering - zichzelf bewijzen: proeven en beproevingen - begin van het actuele seksuele leven - de rol van de puber - het huwelijk: de volledige status van volwassene - de rol van man en vrouw - huwelijksrituelen in verschillende culturen - de echtscheiding <p>- opvoeden van jongeren: socialisatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - invloeden van de peergroups - moeilijk opvoedbare jongeren <p>4.2. Oefenen in het filosoferen</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoe zou mijn leven eruit zien indien ik geboren was in: <ul style="list-style-type: none"> - een rijke familie - een land in oorlog - een klein dorp in een ontwikkelingsland - wat zijn mijn primaire en secundaire behoeften ? 	<p>◦ Belangrijke fasen in het leven</p> <p>* Overgangsrитуelen</p> <ul style="list-style-type: none"> - puberteit: het proces van statusverandering - sociale erkenning als lid van een gemeenschap - de waarde van morele verplichtingen <p>- het huwelijk: de volledige status van volwassene</p> <ul style="list-style-type: none"> - rituelen die het huwelijk vooraf gaan - de autonomie van het echtpaar <p>- huwelijk binnen de groep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gearrangeerd huwelijk - de bruidschat - het kastensysteem <p>- huwelijk buiten de groep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de romantische liefde <p>- opvoeden van jongeren: socialisatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - officiële instituten - informeel: binnen het gezin en de gemeenschap <p>4.2. Oefenen in het filosoferen</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoe zou mijn leven eruit zien indien ik geboren was in: <ul style="list-style-type: none"> - de 'rosse' buurt - een onveilige buurt - hoe zou de arbeid beter verdeeld kunnen worden ? <ul style="list-style-type: none"> - op mijn stage, weekend job of job ? - hoe zou het voedsel in de wereld rechtvaardiger kunnen worden verdeeld? 	<p>◦ Belangrijke fasen in het leven</p> <p>* Overgangsrитуelen</p> <p>- opvoeden van jongeren: socialisatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - zonder invloeden van buitenaf: wolfskinderen, Kaspar Hauser <p>4.2. Oefenen in het filosoferen</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoe zou mijn leven eruit zien indien ik geboren was in: <ul style="list-style-type: none"> - onder het juk van een dictatuur - mijn fundamentele twijfels - ben ik verplicht keuzen te maken ? - morele dilemma's <ul style="list-style-type: none"> - loyaliteit - is er leven na de dood ?
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> - hoe zou de arbeid beter verdeeld kunnen worden ? <ul style="list-style-type: none"> - in mijn gezin - het leven is een feest - plichten: wat moet ? - hoe wil ik mezelf bewijzen ? - morele dilemma's <ul style="list-style-type: none"> - grensleggende ervaringen - kiezen voor liefde of vriendschap - kiezen tussen de ouders in geval van echtscheiding - heb ik een toekomst ? 	<ul style="list-style-type: none"> - hoe kan ik mijn toekomst beïnvloeden ? - het leven is een feest - morele dilemma's <ul style="list-style-type: none"> - vluchtmisdrif - kiezen voor leven of dood - opoffering - wat is de zin van mijn leven ? 	
---	--	--

Bijzonder procesdoel 5: Exploreren, verkennen en integreren van de existentiële dimensies

<p>5.1. Uitdiepen van (grens)ervaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> o Leven en dood <ul style="list-style-type: none"> - verschillen in rouwplechtigheden en begrafenisrituelen - Bijna Dood Ervaring - wat dacht ik ? - wat voelde ik ? - wat wilde ik ? - wat deed ik ? - wat zei ik ? - het graf als symbool <ul style="list-style-type: none"> - gemeenschappelijke graven - massagraven - begraven worden in eigen tuin - de betekenis van een grafsteen - grafheuvels - vormen van afscheid nemen - zelfdoding 	<p>5.1. Uitdiepen van (grens)ervaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> o Leven en dood <ul style="list-style-type: none"> - orgaandonoren - lichaam afstaan aan de wetenschap - de doodstraf - het taboe rond de dood <ul style="list-style-type: none"> - kannibalisme - zelfdoding <ul style="list-style-type: none"> - recht op zelfbeschikking - waarvoor leven we ? - faalangst - de kinderwens - euthanasie <ul style="list-style-type: none"> - soorten - thuisverzorging en palliatieve zorgen - ondraaglijk lijden - de rol van de arts - zware comapatiënten 	<p>5.1. Uitdiepen van (grens)ervaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> o Leven en dood <ul style="list-style-type: none"> - de sociale gevolgen van de dood - de belangrijkheid van de persoon - de vervanging van de dode - zelfdoding <ul style="list-style-type: none"> - betekenis van zelfdoding in verschillende culturen - eenzaamheid - schuld, schande en schaamte - euthanasie <ul style="list-style-type: none"> - wetgeving - de verantwoordelijkheid van de staat - hoop en wanhoop <ul style="list-style-type: none"> - Primo Levi: "Is dit een mens?" - eenzaamheid en verbondenheid <ul style="list-style-type: none"> - psychose en neurose
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> - effect van zelfdoding op de medemens - hoe komen mensen tot zelfdoding ? - het schoolsysteem en zelfdoding - hoop en wanhoop - wanhoopsdaden - eenzaamheid en verbondenheid - criminele afwijkingen - solidariteit <p>5.2. Omgaan met verlies en grenservaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> - leven met een levensbedreigende ziekte - signalen die zelfdoding vooraf gaan - ongewenste zwangerschap - abortus - recht op zelfbeschikking - het leven na een ernstig ongeval - leren leven met pijn 	<ul style="list-style-type: none"> - hoop en wanhoop - levensmoeheid - fatalisme - eenzaamheid en verbondenheid - de asociale persoonlijkheid - zelfhulpgroepen en therapieën - ouder worden <p>5.2. Omgaan met verlies en grenservaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> - stervensbegeleiding en rouwbegeleiding - terminale patiënten - recht op zelfbeschikking - zelfdoding: de boodschap en onze verantwoordelijkheid - wat kan ik doen ? - reageren of niet op dreiging met zelfdoding ? - sociale onaangepastheid - leren omgaan met depressies 	<p>5.2. Omgaan met verlies en grenservaringen</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoe wil ik sterven ? - slachtofferhulp - buddies - plotselinge en onverwachte dood - in het westen - in andere culturen - leren relativeren - inschatten van therapieën
--	---	---

Bijzonder procesdoel 6: Exploreren, verkennen en integreren van de schoonheid en de waarheid: esthetisch gevoel, distinctie

<p>6.1. Uitdiepen van vormen van schoonheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Op zoek naar schoonheid * De natuur <ul style="list-style-type: none"> - wat de natuur bij mij oproept - de natuur als 'meester-tovenaar' * Schoonheid en lichaam <ul style="list-style-type: none"> - naaktheid en schaamte - naturisme en nudisme - verleidingskunsten - lichaamsversiering - grenzen van gezondheid <ul style="list-style-type: none"> - miss en mister verkiezingen - body-building * Muziekvormen <ul style="list-style-type: none"> - punk en hardcore - house cultuur en techno - metal music ◦ Is schoonheid universeel ? <ul style="list-style-type: none"> - wat is lelijk, wat is schoon ? - smaak en wansmaak 	<p>6.1. Uitdiepen van vormen van schoonheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Op zoek naar schoonheid * De natuur <ul style="list-style-type: none"> - natuurbeelden en stemmingen - de natuur: de grootste bron van inspiratie ? * Schoonheid en lichaam <ul style="list-style-type: none"> - naaktheid in andere culturen - pin-ups - het lichaam in de (beeldende) kunsten - esthetisch naakt en erotisch naakt * Muziekvormen <ul style="list-style-type: none"> - straight-edge en de principes - rapcultuur ◦ Is schoonheid universeel ? <ul style="list-style-type: none"> - de tand des tijds - het lichaam in verschillende culturen 	<p>6.1. Uitdiepen van vormen van schoonheid</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Op zoek naar schoonheid * Schoonheid en lichaam <ul style="list-style-type: none"> - striptease en erotische dans * Muziekvormen <ul style="list-style-type: none"> - wereldmuziek ◦ Is schoonheid universeel ? <ul style="list-style-type: none"> - het schoonheidsideaal bij verschillende volkeren - ontwikkeling van het esthetisch gevoel: <ul style="list-style-type: none"> - universele schoonheid tegenover mode-gebonden schoonheid
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Gebruik en misbruik van de kunst <ul style="list-style-type: none"> - kunst als propagandamiddel - affiches - gangsta rap - kunst als uiting van waarden en normen - rotsschilderingen - uitbeelden van het dagelijkse leven - verhalen, mythen en sagen als uiting van traditionele waarden - muziek als ontvoogdingsmiddel - R&B - kunst en mentaliteitsgeschiedenis - flower power ◦ Op zoek naar morele schoonheid <ul style="list-style-type: none"> - waarheid: oplichters, integriteit ◦ Wat ik kan waarderen <ul style="list-style-type: none"> - in de muziek - thuis <p>6.2. Creativiteit</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren kritisch omgaan met schoonheid - commerciële muziek als expressievorm - leren afzetten tegen de consumptiedrang - leren waarderen van innerlijke schoonheid - leren dat waarheid relatief is: ieder zijn waarheid - leren inzien dat waarheid kwetsend kan zijn 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Gebruik en misbruik van de kunst <ul style="list-style-type: none"> - kunst als propagandamiddel - propagandafilms - propagandamuziek - racisme in de kunst - kunst als uiting van waarden en normen - wandschilderingen - uitbeelden van het dagelijkse leven - muziek als ontvoogdingsmiddel - blues - gospel - kunst en mentaliteitsgeschiedenis - punk - new wave ◦ Op zoek naar morele schoonheid <ul style="list-style-type: none"> - innerlijke schoonheid ◦ Wat ik kan waarderen <ul style="list-style-type: none"> - in de film - in de natuur <p>6.2. Creativiteit</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren kritisch omgaan met schoonheid - massacultuur en individuele expressie - zich leren afzetten tegen conformisme - leren inzien dat schoonheid relatief is - leren waarderen van innerlijke schoonheid - zelf bepalen wat kunst en kitsch is - leren inzien dat culturele diversiteit een verrijking is 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Gebruik en misbruik van de kunst <ul style="list-style-type: none"> - kunst als propagandamiddel - architectuur - kunst als therapievorm - kunst en ritueel: rituele kunstvoorwerpen - kleurentherapie - kunst als uiting van waarden en normen - religieuze kunst - iconen - muziek als communicatiemiddel - verhalen, mythen en sagen als uiting van traditionele waarden - kunst en mentaliteitsgeschiedenis - new age ◦ Wat ik kan waarderen <ul style="list-style-type: none"> - in de (beeldende) kunsten <p>6.2. Creativiteit</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren kritisch omgaan met schoonheid - leren onderscheid maken tussen schoonheidsidealen - leren genieten van de variatie van schoonheid - leren omgaan met smaak en wansmaak
--	--	--

Bijzonder procesdoel 7: Exploreren, verkennen en integreren van het geluk in het bestaan

7.1. Uitdiepen van datgene wat mensen gelukkig maakt

- Geluk en arbeid
 - afstompende arbeid en creatieve arbeid
 - ik werk voor mezelf en voor anderen
 - ongewenste intimiteiten
 - soorten werk
- Geluk als levenshouding
 - geborgenheid, bescherming
 - intimiteit
 - vallen en opstaan
 - kwetsbaarheid
 - de plicht om jezelf en anderen gelukkig te maken
- De sociale dimensie van geluk
 - het geluk ergens te behoren
 - vertrouwen krijgen en geven
 - respect opbrengen en krijgen
 - plooiën, buigen of barsten
 - liefde en haat
- Bijgeloof en geluk
 - geluk in kansspelen
 - ongeluksbrengers
 - voodoo

7.1. Uitdiepen van datgene wat mensen gelukkig maakt

- Geluk en arbeid
 - arbeidsvreugde
 - werkloosheid en moedeloosheid
 - sociale omgang op het werk
- Geluk als levenshouding
 - genieten en laten genieten
 - ik doe het goede om het goede omdat mij dat gelukkig maakt
 - optimisme: geluk bepaal je zelf
 - het genot in mijn leven
- De sociale dimensie van geluk
 - populariteit en isolement
 - de mens heeft het geluk van zijn medemensen nodig
 - erkenning en waardering krijgen en geven
 - schuldgevoel en wroeging
- Bijgeloof en geluk
 - geluksbrengers
 - bidden, offeren, ritueel
 - het zich laten leiden door voorspellingen

7.1. Uitdiepen van datgene wat mensen gelukkig maakt

- Geluk en arbeid
 - vrijheid en plicht
- Geluk als levenshouding
 - zelfontplooiing
 - kunnen doen en laten wat je zelf wil
 - welvaart en welzijn:
 - materiële status en geluk
 - sociale status en geluk
 - macht en geluk
 - de behoefte aan consumeren
- De sociale dimensie van geluk
 - geluk in verschillende culturen
 - onafhankelijkheid en afhankelijkheid
- Bijgeloof en geluk
 - fetisjisme
 - feng shui principes

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Factoren die het geluk bepalen <ul style="list-style-type: none"> - vreugde - woede - verdriet - pijn <p>7.2. Omgaan met geluk</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren overwinnen van angsten - leren omgaan met gevoelens van jaloezie - leren positie kiezen - leren omgaan met rechten en plichten - leren omgaan met beschaamdheid 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Factoren die het geluk bepalen <ul style="list-style-type: none"> - walging - verrukking <p>7.2. Omgaan met geluk</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren zich kwetsbaar opstellen - durven tonen van affectie - leren omgaan met wraak - leren omgaan met macht - leren omgaan met wie je zelf bent 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Factoren die het geluk bepalen <ul style="list-style-type: none"> - liefde en haat - schuldgevoel en wroeging <p>7.2. Omgaan met geluk</p> <ul style="list-style-type: none"> - leren omgaan met genot - leren omgaan met bezit, rijkdom, luxe
--	--	--

Bijzonder procesdoel 8: Exploreren, verkennen en integreren van het wereldburgerschap

<p>8.1. Uitdiepen van en omgaan met wereldburgerschap: de wereld is een dorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en milieu <ul style="list-style-type: none"> - aardschade - vervuiling kent geen grenzen ◦ Wereldburgerschap en duurzame ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> - globale armoedebestrijding - natuurlijke hulpbronnen ◦ Wereldburgerschap en geweld <ul style="list-style-type: none"> - oorlogsmisdadigers - vormen van onderdrukking op mondiaal vlak 	<p>8.1. Uitdiepen van en omgaan met wereldburgerschap: de wereld is een dorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en milieu <ul style="list-style-type: none"> - alle soorten oorlogvoering - internationale milieuverdragen en conventies ◦ Wereldburgerschap en duurzame ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> - verandering van consumptiegewoonten - plattelandsontwikkeling ◦ Wereldburgerschap en geweld <ul style="list-style-type: none"> - de blauwhelmen - internationale economische sancties 	<p>8.1. Uitdiepen van en omgaan met wereldburgerschap: de wereld is een dorp</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en milieu <ul style="list-style-type: none"> - oorlog als catastrofe voor duurzame ontwikkeling ◦ Wereldburgerschap en duurzame ontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> - bescherming en bevordering van de gezondheid van de mens ◦ Wereldburgerschap en geweld <ul style="list-style-type: none"> - vernietigingswapens - conflictbeheersing en overleg: wie regeert de wereld ?
--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en waarden <ul style="list-style-type: none"> - de grenzen van de gelijkwaardigheid ◦ Wereldburgerschap en wereldregering <ul style="list-style-type: none"> - de Verenigde Naties - mondiale doelstellingen - informatieverspreiding - mogelijkheden verschaffen aan achteropgestelden ◦ Wereldburgerschap en mensenrechten <ul style="list-style-type: none"> - Universele Verklaring van de Rechten van de Mens - het Verdrag inzake de Rechten van het Kind - minderheden op globaal vlak - godsdienstvervolgning ◦ De vrouw als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - vrouwenbeweging en vrouwenemancipatie - de positie van de vrouw in verschillende culturen - gedwongen sterilisatie 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en waarden <ul style="list-style-type: none"> - de grenzen van de gelijkheid - de gedragscode voor de wereldburger op basis van diversiteit en overeenkomsten ◦ Wereldburgerschap en wereldregering <ul style="list-style-type: none"> - voorwaarden voor een wereldregering - de werking van de VN-veiligheidsraad - het internationaal recht - het islamitisch recht - mondiale doelstellingen - conflictbeheersing - principe van 'niemand uitgezonderd' - participeren van alle belangengroepen: een "Charter voor de Aarde" ◦ Wereldburgerschap en mensenrechten <ul style="list-style-type: none"> - gelijke kansen en wereldsolidariteit - respect voor minderheidsopvattingen ◦ De vrouw als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - de vrouw als handelswaar - economische situatie - sociale situatie 	<ul style="list-style-type: none"> - een wapenvrije wereld <ul style="list-style-type: none"> ◦ Wereldburgerschap en waarden <ul style="list-style-type: none"> - vrijheid en haar grenzen ◦ Wereldburgerschap en wereldregering <ul style="list-style-type: none"> - eigenheid in verscheidenheid - gelijke kansen beleid - gelijkberechtiging ◦ Wereldburgerschap en mensenrechten <ul style="list-style-type: none"> - het Internationaal Gerechtshof - antisemitisme ◦ De vrouw als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - de man: van autoritair gezag naar verantwoordelijk gedrag
--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> ◦ Het kind als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - besnijdenis - adoptie ◦ Wereldburgerschap en sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - internationale voedselhulp - oefenen in samenwerken ◦ Wereldburgerschap en diversiteit <ul style="list-style-type: none"> - etnische diversiteit - sociale diversiteit - interracial huwelijken - culturele rechten - rechten van inheemse volkeren ◦ Wereldburgerschap en overeenkomsten <ul style="list-style-type: none"> - de mens past zich aan aan de plaats waar hij leeft - we behoren allen tot dezelfde soort - universele symbolen 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Het kind als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - rol van de jeugd ◦ Wereldburgerschap en sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - verdraagzaamheid en dialoog tussen culturen bevorderen - 'culturen sterven langzaam' - sociale betrokkenheid ◦ Wereldburgerschap en diversiteit <ul style="list-style-type: none"> - de mens en zijn migraties - economische migraties - politieke migraties - sociale diversiteit - biologische diversiteit ◦ Wereldburgerschap en overeenkomsten <ul style="list-style-type: none"> - we behoren allen tot dezelfde soort - de assimilatie van de cultuur - de waarde van levensbeschouwingen 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Het kind als wereldburger <ul style="list-style-type: none"> - volwaardig wereldburgerschap ◦ Wereldburgerschap en sociale verantwoordelijkheid <ul style="list-style-type: none"> - het recht op informatie en communicatie ◦ Wereldburgerschap en diversiteit <ul style="list-style-type: none"> - de mens en zijn migraties - culturele migraties - eigenheid van taal en dialect ◦ Wereldburgerschap en overeenkomsten <ul style="list-style-type: none"> - wat hebben culturen met elkaar gemeen? - een globale economie
--	---	---